

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
(MBA Executive)**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**“ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΤΟ
ΣΚΑΝΔΙΝΑΒΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΓΓΛΟΣΑΞΩΝΙΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ-
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ – ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ”**

(ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2009)

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΑΧΩΒΙΤΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Δρ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΟΨΗ	3
1. Εισαγωγή.....	4
2. Η Διαφορετική προσέγγιση της φτώχειας στα δύο Μοντέλα.....	7
3. Ανάλυση των δύο Μοντέλων διοίκησης.....	9
3.1 Η Σκανδιναβική αντίληψη διοίκησης.....	11
4. Η Ανάγκη ανάπτυξης Συστημάτων Πρόνοιας.....	12
5. Πόσο διαφορετικά είναι τα συστήματα πρόνοιας;.....	13
5.1 Ποσοτική Τυπολογία.....	16
6. Μπορεί το Σκανδιναβικό Μοντέλο να επιβιώσει στην παγκοσμιότητα των αγορών;.....	22
6.1 Η Σημασία της Αλληλεξάρτησης.....	22
6.2 Το Εθνικό Κράτος μπροστά σε μια νέα παγκόσμια εποχή.....	23
6.3 Ευελιξία στην αγορά εργασίας και γεωγραφική κινητικότητα.....	26
7. Η Αναπτυξιακή αποτελεσματικότητα του Αγγλοσαξωνικού Μοντέλου...29	
7.1 Αναδιάρθρωση της αγοράς προϊόντων.....	34
7.3 Το τίμημα της Ανάπτυξης.....	35
8. Μπορεί το Μέλλον να είναι ευέλικτο και ασφαλές;.....	38
9. Η περίπτωση της Ελλάδας.....	41
10. Συμπεράσματα	44
11. Βιβλιογραφία-Αρθρογραφία	47

ΣΥΝΟΨΗ

Στην παρούσα μελέτη θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε-συγκρίνουμε τις δύο κυρίαρχες κοινωνικο-οικονομικές προτάσεις της εποχής μας, την Αγγλοσαξωνική και τη Σκανδιναβική.

Στο πρώτο μέρος θα επικεντρώσουμε στον τρόπο που γίνεται αντιληπτή η φτώχεια στις δύο πλευρές του Ατλαντικού, επιδιώκοντας να καταδείξουμε τη σχέση ανάμεσα στη στάση απέναντι στα διάφορα κοινωνικά ζητήματα και στη δημιουργία κοινωνικών συστημάτων στα πλαίσια των εθνικών κρατών. Εν συνεχεία, θα αναλύσουμε τα μοντέλα διοίκησης των δύο αυτών προσεγγίσεων κοινωνικο-οικονομικής οργάνωσης, τα οποία καθορίζουν και καθορίζονται από τη διαμόρφωση και παγίωση των διαφορετικών κοινωνικο-οικονομικών αντιλήψεων. Κατόπιν, θα προχωρήσουμε στην ανάλυση των συστημάτων πρόνοιας, βασιζόμενοι κατά κύριο λόγο στην κατηγοριοποίηση του Esping Andersen, αναδεικνύοντας τις κοινωνικές ανισότητες τόσο μεταξύ της Ευρώπης και των Η.Π.Α., όσο και μεταξύ των Ευρωπαϊκών κρατών. Η σημασία της αλληλεξάρτησης των εθνικών κρατών και η πιθανή μελλοντική μετατόπιση του βάρους των αποφάσεων σε υπερεθνικούς θεσμούς από τη μία, καθώς και η ευελιξία στην αγορά εργασίας, σε συνδυασμό με τη δυνατότητα προσαρμογής στις εκάστοτε κοινωνικο-οικονομικές συγκυρίες από την άλλη, θα μας απασχολήσει στο έκτο κεφάλαιο, προκειμένου να διαπιστώσουμε τη μακροοικονομική βιωσιμότητα των δύο μοντέλων.

Στο έβδομο κεφάλαιο, θα επικεντρώσουμε στην αναπτυξιακή αποτελεσματικότητα του Αγγλοσαξωνικού μοντέλου, καθώς και στις αδυναμίες που αντιμετωπίζει, έχοντας ως σημείο αναφοράς τη Μεγάλη Βρετανία (λόγω της μεγαλύτερης εγγύτητας του κοινωνικού της συστήματος με αυτό των Σκανδιναβικών χωρών σε σχέση με το αντίστοιχο των Η.Π.Α.).

Τέλος, θα επιχειρήσουμε να αποκρυπτογραφήσουμε το μέλλον των οικονομικο-κοινωνικών μοντέλων και να συζητήσουμε την περίπτωση της Ελλάδας, σε μια

προσπάθεια να ανιχνεύσουμε τις δυνατότητες εφαρμογής κάποιου από τα παραπάνω μοντέλα στη χώρα μας.

1. Εισαγωγή

Η έννοια του σύγχρονου κοινωνικού κράτους στην Ευρώπη διαμορφώθηκε, κυρίως, στο πλαίσιο των αρχών της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας. Προέκυψε από συγκεκριμένο ιδεολογικό και επίτευξη ισορροπιών ανάμεσα στον οικονομικό φιλελευθερισμό της Δύσης και στον κρατισμό της Ανατολής. Στην έννοια του κοινωνικού κράτους ενσωματώθηκαν ο ταξικός συμβιβασμός και η κοινωνική συναίνεση, στοιχεία που ήταν και είναι απαραίτητα για τη λειτουργία του συστήματος και την κοινωνική συνοχή.

Κυρίαρχο χαρακτηριστικό του κοινωνικού κράτους στη μεταπολεμική περίοδο υπήρξε η “καθολικότητα” και η διασύνδεση της έννοιας του περιεχομένου του με την εργασία. Σε αυτό συνέβαλε το γεγονός ότι αναπτύχθηκε σε περιόδους πλήρους απασχόλησης στην Ευρώπη, καθώς και περιόδους αισιοδοξίας για την αδιατάραχτη συνέχιση αυτού του καθεστώτος, λόγω της έντονης οικονομικής ανάπτυξης την περίοδο εκείνη. Επιπλέον, οι εντάσεις που προέκυπταν από το διεθνές διπολικό περιβάλλον των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών, όπως και η δυνατότητα ρυθμιστικών κρατικών παρεμβάσεων που επέτρεπαν το επικρατούν τότε καθεστώς της μεικτής οικονομίας, αποτέλεσαν τους βασικούς λόγους εδραίωσης του κοινωνικού μοντέλου ανάπτυξης στην Ευρώπη.

Είναι γενικά αποδεκτό πως στην Ευρώπη η προστατευτική εργατική νομοθεσία και το σύστημα δημόσιας ασφάλισης, το οποίο συνίσταται στην παροχή κοινωνικής προστασίας απέναντι στους βασικούς κινδύνους που αντιμετωπίζει ο άνθρωπος στα πλαίσια της οργανωμένης κοινωνίας (γηρατειά, ασθένεια, ανεργία, αναπηρία), είναι περισσότερο διαδεδομένα από οπουδήποτε αλλού στον κόσμο.

“Τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας σχεδιάστηκαν προκειμένου να προσφέρουν σταθερότητα στα εισοδήματα των ατόμων-πολιτών κατά τη διάρκεια της ζωής τους, έτσι ώστε να αποτρέψουν την εμφάνιση καταστάσεων απόλυτης φτώχειας και να συμβάλουν στην σταθερότητα της οικονομίας, περιορίζοντας τον αντίκτυπο πιθανών μακροοικονομικών διακυμάνσεων”¹.

¹ Gérard Cornilleau, Welfare in Europe and the United States, N° 2006-19, October 2006, p.p. 3,4

Τις τελευταίες δεκαετίες όμως, νέα δεδομένα επηρεάζουν την εξέλιξη του κοινωνικού κράτους. Η κυριαρχία της ελεύθερης αγοράς στο νέο περιβάλλον της παγκόσμιας οικονομίας περιόρισε σε σημαντικό βαθμό τον ρυθμιστικό ρόλο του εθνικού κράτους. Ταυτόχρονα, η αναδιάρθρωση των εργασιακών σχέσεων, ως συνέπεια τους έντονου διεθνούς ανταγωνισμού αλλά και των αλλαγών στην ίδια τη φύση της εργασίας και στις αγορές εργασίας που έφεραν οι νέες τεχνολογίες και τα σύγχρονα μεταναστευτικά ρεύματα, αποτελούν επιπρόσθετους σοβαρούς λόγους για τους οποίους εμφανίζεται το σύγχρονο κοινωνικό κράτος να μην ικανοποιεί τους πολίτες. Αποδεικνύεται αναποτελεσματικό και πολυδάπανο σε σχέση με τα οφέλη που παρέχει. Ιδιαίτερως, εν τω μέσω μεταλλάξεων σε βασικούς θεσμούς όπου παράγονται και ασκούνται κοινωνικές πολιτικές, όπως η οικογένεια, η οικονομία, η παιδεία, η υγεία.

Σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα, λοιπόν, καθίσταται ολοένα και πιο σαφές πως πρέπει να επαναπροσδιοριστούν οι ποσοτικές και ποιοτικές σχέσεις κράτους και αγοράς, από κοινού, ίσως, με τις σχέσεις πολιτικής και οικονομίας, ατομικού και συλλογικού, στα πλαίσια όχι μόνο του έθνους κράτους (είναι πολύ μικρή μονάδα πλέον), αλλά και των υπερεθνικών θεσμών που υπάρχουν και εξελίσσονται διαρκώς. Υποστηρίζεται, ωστόσο, πως ένα τόσο εκτεταμένο κράτος πρόνοιας οδηγεί σε ακαμψίες και, τελικά, σε υπερβολικά κόστη τα οποία δυσχεραίνουν την παραγωγικότητα της οικονομίας και στα οποία οφείλεται ο αργός ρυθμός ανάπτυξης. Για να εκτιμήσουμε την αξία αυτών των ισχυρισμών, πρέπει να εξετάσουμε την διαφορετικότητα των δύο κοινωνικών μοντέλων, του Σκανδιναβικού και του Αγγλοσαξωνικού (κυρίως της Βρετανίας, αλλά και αυτό των Η.Π.Α.).

Ωστόσο, πρέπει να λάβουμε υπόψη πως οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται και στα δύο μοντέλα, προκειμένου να επιτευχθούν οι επιθυμητοί στόχοι είναι πολυποίκιλοι και πως και τα ίδια τα συστήματα πρόνοιας ακόμη και μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών παρουσιάζουν αναρίθμητες ιδιαιτερότητες.

Για την Ευρώπη, και ειδικά για τις Σκανδιναβικές χώρες το μήνυμα είναι ξεκάθαρο: η υψηλή ανεργία πρέπει να αντιμετωπιστεί όχι μέσω της επιβράδυνσης του ρυθμού των αλλαγών, αλλά αποκαθιστώντας τη δυνατότητα-ικανότητα των οικονομιών και των κοινωνιών να προσαρμοστούν σε αυτές. Ωστόσο, αυτό πρέπει να γίνει με τέτοιο τρόπο ώστε να μην εγκαταλείπονται οι κοινωνικοί στόχοι των κοινωνιών του Ο.Ο.Σ.Α. Αντιθέτως, οι κοινωνικοί αυτοί στόχοι πρέπει να επιτυγχάνονται με νέους πιο προσεκτικά σχεδιασμένους τρόπους, οι οποίοι, όμως, να μην προκαλούν τις

ανεπιθύμητες παρενέργειες του παρελθόντος. Τέτοιου είδους μεταρρυθμίσεις στις κοινωνικές πολιτικές μπορεί να αποδειχτούν κρίσιμες ως προς τον καθορισμό της επιτυχίας ή της αποτυχίας όλων, πιθανώς, των σύγχρονων κοινωνιών.

Στις Η.Π.Α., όπου το άτομο ιστορικά όφειλε να απορροφήσει, και έχει εν πολλοίς απορροφήσει, το μεγαλύτερο μέρος του κινδύνου στην οικονομία, υπάρχει αυξανόμενη ανησυχία για τις επιπτώσεις από τη μη κάλυψη των αναγκών των πολιτών σε θέματα υγείας και από τα μειωμένα επιτεύγματα στην εκπαίδευση (κυρίως πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια) η οποία δεν ανταποκρίνεται στις σημερινές ανάγκες. Άλλωστε, στις περισσότερες χώρες του Ο.Ο.Σ.Α., ένα ικανοποιητικό επίπεδο ατομικού και οικογενειακού εισοδήματος, με παράλληλη πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση και σε ένα αντίστοιχα ποιοτικό σύστημα υγείας, από κοινού με την υπόσχεση για δίκαιες συνταξιοδοτικές απολαβές, αποτελούν κυρίαρχες κοινωνικά αξίες.

Ωστόσο, ενδιαφέρον στοιχείο που φανερώνει την πολυσήμαντη πραγματικότητα και, ταυτόχρονα, φωτίζει τα διαφορετικά μονοπάτια που μπορούν να ακολουθηθούν στην πορεία προς το στόχο - εφόσον αυτός έχει καθοριστεί επαρκώς - αποτελεί το γεγονός πως, παρά τις μεγάλες αποκλίσεις στις δημόσιες δαπάνες ανάμεσα στις Σκανδιναβικές και τις Αγγλοσαξωνικές χώρες, αμφότερες κατόρθωσαν να καταγράψουν σχετικά συγκρίσιμα μακροοικονομικά αποτελέσματα.

2. Η Διαφορετική προσέγγιση της φτώχειας στα δύο μοντέλα

Ο τρόπος που προσεγγίζουν οι κοινωνίες τη φτώχεια είναι καθοριστικός για την ανάπτυξη των κοινωνικο-οικονομικών μοντέλων τους.

Τα Ευρωπαϊκά κράτη (ξεχωρίζουν τα σκανδιναβικά) ακολουθούν μια πιο κοινωνιοκεντρική στάση απέναντι στη φτώχεια. Θεωρούν πως το φαινόμενο αφορά ολόκληρη την κοινωνία.

Αντιθέτως, η επικρατούσα άποψη στις Η.Π.Α. είναι πως οι φτωχοί είναι υπεύθυνοι, κατά κάποιον τρόπο, για την φτώχεια τους². Σύμφωνα με έρευνα³ που πραγματοποιήθηκε, το 60% των Ευρωπαίων πολιτών απάντησε πως οι φτωχοί είναι παγιδευμένοι στη φτώχεια, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των Αμερικανών πολιτών ήταν μόλις 29%. Στο ερώτημα, εάν η τύχη καθορίζει το εισόδημα, το 54% των Ευρωπαίων πολιτών απάντησε καταφατικά, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των Αμερικανών ήταν 30%. Τέλος, στην ερώτηση αν οι φτωχοί είναι τεμπέληδες, το 24% των Ευρωπαίων πολιτών απάντησε ναι, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των θετικών Αμερικανικών απαντήσεων ήταν 60%. (πίνακας 1)

Αντιλήψεις σε έρευνα για τις παγκόσμιες αξίες

Belief	United States	Europe
Are the poor trapped in poverty?	29 %	60%
Does luck determine income?	30%	54%
Are the poor lazy?	60%	26%

² Alesina A., Glaeser, E., *Fighting Poverty in the U.S. and Europe: A World of Difference*, Oxford University Press, 2004.

³ Στο ίδιο

Πως όμως μπορούν αυτές οι αντιλήψεις να επηρεάσουν το κοινωνικό κράτος; Διαμορφώνοντας το αίσθημα δικαιοσύνης των κοινωνιών. Αν, για παράδειγμα, κάποιος πιστεύει πως η τύχη ή η κληρονομιά καθορίζει τις όποιες διαφοροποιήσεις στο εισόδημα, τότε είναι πιθανότερο να βλέπει θετικά την αναδιανομή του πλούτου. Αν, όμως, θεωρεί (όπως οι περισσότεροι Αμερικανοί πολίτες) πως η ατομική προσπάθεια και ικανότητα καθορίζει το εισόδημα, τότε είναι μάλλον απίθανο να είναι υπέρ της αναδιανομής πλούτου.

Ποιος, όμως, από τους δύο έχει δίκιο;

Εάν στην Ευρώπη, η υψηλή φορολογία (κυρίως στις Σκανδιναβικές χώρες) αποτελεί αντικίνητρο για περισσότερη δουλειά και επένδυση, και επίσης, μεγαλύτερο αναλογικά μέρος του εισοδήματος καθορίζεται από κληρονομίες και τον παράγοντα τύχη, ενώ, στις Η.Π.Α., η χαμηλότερη φορολογία ευνοεί τις επενδύσεις και επιπλέον, ένα μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος των πολιτών καθορίζεται από την προσπάθειά τους, τότε και οι Ευρωπαίοι και οι Αμερικανοί έχουν δίκιο ως προς το τι καθορίζει το εισόδημα.

Το πιο ενδιαφέρον είναι, ωστόσο, πως η αντίληψη περί της φύσης της φτώχειας και της κινητικότητας του χρήματος, είτε βρίσκεται κανείς στην Αμερική είτε στην Ευρώπη, δεν επηρεάζει, απαραιτήτως, τις πεποιθήσεις κάποιου για την προέλευση της επιτυχίας του. Ένας Ευρωπαίος πολίτης μπορεί να πιστεύει πως η τύχη καθορίζει την οικονομική του δυνατότητα, αλλά, ταυτόχρονα, γνωρίζει πως πρέπει να καταβάλει προσπάθεια για να βελτιώσει την οικονομική του κατάσταση.

Δεν εκπλήσσει, συνεπώς, το ότι η Αμερική και η Ευρώπη προσεγγίζουν διαφορετικά την ανάμιξη του κράτους στην αναδιανομή του εισοδήματος από τους πλουσιότερους στους φτωχότερους. Οι κρατικές δαπάνες στις Η.Π.Α. αποτελούν το 30% του Α.Ε.Π., συγκρινόμενο με το 45% του Α.Ε.Π. στην ηπειρωτική Ευρώπη⁴ (οι δαπάνες στη Σουηδία φτάνουν στο 50% του Α.Ε.Π. της), οι οποίες κατευθύνονται κυρίως στην Υγεία και περίπου τα 2/3 των Ευρωπαϊκών δαπανών σε προνοιακές δομές.

Πως εξηγείται, ωστόσο, αυτή η διαφορά;

⁴ Στο ίδιο

Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η πολιτική αναταραχή στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια του προηγούμενου αιώνα, η οποία οδήγησε στην αναλογική αντιπροσώπευση στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες και η οποία, με τη σειρά της, οδήγησε στην ανάπτυξη σοσιαλιστικών κομμάτων⁵. Ωστόσο, το πολιτικό σύστημα στις Η.Π.Α. βασίζεται ακόμη στις συντηρητικές απόψεις που είχαν διαμορφωθεί πριν από δύο αιώνες. Κατά συνέπεια, ενώ η Ευρώπη είναι πολύ πιο παλαιά από τις Η.Π.Α, οι πολιτικές της δομές είναι στην πραγματικότητα πολύ νεότερες⁶.

Τα περισσότερα από τα πολιτικά συστήματα της ηπειρωτικής Ευρώπης επαναπροσδιορίστηκαν εξ' ολοκλήρου κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Αντιθέτως, το μέγεθος του κράτους των Η.Π.Α. αποτέλεσε τροχοπέδη στην προσπάθεια των εργατικών οργανώσεων να ασκήσουν αντίστοιχες πιέσεις με τις αντίστοιχες οργανώσεις στην Ευρώπη. Ένας ακόμη παράγοντας που συνέβαλε στην ανισότητα του πλούτου στις Η.Π.Α., πιθανότατα να είναι και η φυλετική ποικιλομορφία. Στις Η.Π.Α., ακόμη και σχετικά πρόσφατα, διαπιστώθηκε πως υπάρχει σύνδεση μεταξύ του επιπέδου της φυλετικής διαφοροποίησης και της παροχής κοινωνικής πρόνοιας. Συγκεκριμένα, αποδείχθηκε πως το 1990 η οικονομική βοήθεια προς τις οικογένειες με εξαρτώμενα μέλη κυμάνθηκε από περισσότερα από 800\$ ανά οικογένεια στην κυρίως λευκή (όχι από το χιόνι) Αλάσκα, σε λιγότερο από 150\$ στην Αλαμπάμα και το Μισισσιπή, όπου σχεδόν το 1/3 του πληθυσμού αποτελείται από αφροαμερικανούς⁷.

3. Ανάλυση των δύο μοντέλων διοίκησης

Μια αποτίμηση των δύο μοντέλων (Σκανδιναβικού – Αγγλοσαξωνικού) διοίκησης καταδεικνύει πως κανένα από τα δύο δεν πράττει απολύτως σωστά ή απολύτως λάθος. Αυτό που αποδεικνύεται καταφανώς είναι πως τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους είναι αρκετά διαφορετικά.

⁵ Στο ίδιο

⁶ Η σύγκρουση (με όλες τις μορφές - βίαιες και μη) μεταξύ κομμουνισμού και καπιταλισμού συνέβαλε τα μέγιστα στην εξέλιξη αυτή.

⁷ Για περισσότερα βλέπε: Alesina A., Glaeser, E., *Fighting Poverty in the U.S. and Europe: A World of Difference*, Oxford University Press, 2004

Όσο αφορά στο Αγγλοσαξωνικό μοντέλο, θα λέγαμε ότι δεν αναγνωρίζει πως οι διαμάχες εξουσίας, τόσο στο εσωτερικό, όσο και μεταξύ των οργανισμών αποτελούν κοινό τόπο σε κάθε δημόσιο ίδρυμα και οργανισμό. Αντιθέτως, το Αγγλοσαξωνικό μοντέλο καταδικάζει αντίστοιχες διαμάχες ως παθολογικές, ως μια ασθένεια που πρέπει να αντικατασταθεί από μία “ουδέτερη” (αποστειρωμένη), πλην όμως αποτελεσματικά ελεγχόμενη γραφειοκρατία⁸. Γι αυτόν το λόγο, το μοντέλο δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στη δημιουργία δομών-εργαλείων για τον έλεγχο της γραφειοκρατίας. Η λειτουργία ιδρυμάτων, αποτελεσματικών στην εποπτεία και την ρύθμισή της αποτελεί πρώτη προτεραιότητα. Ως εκ’ τούτου, το Αγγλοσαξωνικό μοντέλο διακυβέρνησης έχει υπάρξει πολύ αποτελεσματικό στη δημιουργία ελεγκτικών αρχών, ασφαλιστικών δικλείδων και ισορροπιών απέναντι στη γραφειοκρατική διοίκηση. Το βασικό τμήμα που οι Αγγλοσαξωνικές κοινωνίες έπρεπε να πληρώσουν για αυτή τους την προσέγγιση ήταν πως, αν και είναι ολοφάνερο πως η δημόσια διοίκηση πρέπει, τελικώς, να έρθει αντιμέτωπη με την πολιτική και την εξουσία γενικότερα, εντούτοις, είναι ανάγκη να κρατήσει αυτή της την πλευρά αθέατη.

Το Σκανδιναβικό μοντέλο, εν αντιθέσει, δεν εδράζεται ούτε στην αθωότητα ούτε στον κυνισμό, αλλά, κυρίαρχα, στην **εμπιστοσύνη**. Η ανθρωπιστική (ουμανιστική) προσέγγισή του είναι αδιαμφισβήτητη. Ταυτόχρονα, όμως, κρύβει την πραγματικότητα διαφορετικών επιπέδων εξουσίας ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες. Επιπρόσθετα, τείνει να υποτιμά τη δυνατότητα των ατόμων να επιδιώξουν την επίτευξη των δικών τους προσωπικών ενδιαφερόντων, συγκαλυπτόμενο πίσω από τη ρητορική για το συλλογικό καλό. Η ισότητα και η δικαιοσύνη είναι δύο έννοιες που γίνονται αντιληπτές με διαφορετικό τρόπο σε διαφορετικές κοινωνίες και εποχές και δεν αποτελούν παγκόσμιες σταθερές. Αντιθέτως, διαμορφώνονται σε άμεση επαφή με την κοινωνία και τροποποιούνται και αναπροσαρμόζονται αναλόγως. Τα αντικρουόμενα συμφέροντα πρέπει να βρίσκονται σε μια συνεχή διαπραγμάτευση μεταξύ τους. Επομένως, και η δημόσια διοίκηση των Σκανδιναβικών χωρών, είναι βέβαιο, πως αντιμετωπίζει πολιτικά διλήμματα, παρά την γενικότερη αμοιβαία εμπιστοσύνη και την πίστη στις συλλογικές αξίες.

Από τα παραπάνω, συμπεραίνει κανείς, πως κανένα από τα δύο επικρατέστερα αυτή τη στιγμή μοντέλα δεν αποτελεί πανάκεια.

⁸ Osborne, D., Gaebler, T., *Reinventing Government*, Penguin Books, New York, 1993.

Η ανάγκη για προσαρμογή και ωρίμανση και των δύο διοικήσεων είναι πρόδηλη. Ωστόσο, η πορεία αυτή δεν μπορεί να χαραχθεί ανεξάρτητα από τις παραδόσεις κάθε κοινωνικο-οικονομικού συστήματος. Συνάμα, κάθε μοντέλο διοίκησης θα πρέπει να λάβει υπόψη του τη διπλή φύση μιας τέτοιας προσπάθειας, δηλαδή, την ανάγκη για γραφειοκρατική δράση προς όφελος της ανάπτυξης, της τάξης, της δικαιοσύνης και της κοινωνικής ισότητας από τη μία, και του αποτελεσματικού ελέγχου, της επίβλεψης και της υπευθυνότητας αυτής της πράξης από την άλλη. Συνεπώς, η αποτελεσματικότητα (που τόσο πολύ επιθυμούν όλοι) δεν είναι μια “ουδέτερη” λέξη. Αντιθέτως, προκύπτει μέσα από πολιτικές επιλογές και άρα η δημόσια συζήτηση παραμένει ακόμη απαραίτητη⁹.

3.1 Η Σκανδιναβική αντίληψη Διοίκησης

Το σκανδιναβικό μοντέλο δημόσια διοίκησης δίνει έμφαση στις δυνατότητες των συλλογικοτήτων να διοικούν εαυτούς. Η οικονομική και, κατ' επέκταση, κοινωνική ισχύς είναι αναπόσπαστο χαρακτηριστικό των κοινωνικών σχέσεων, αλλά είναι αναμενόμενο πως τα άτομα και οι ομάδες υποστηρίζουν την αξία της συλλογικότητας, μιας αξίας που υποβοηθά το γενικότερο καλό της κοινωνίας και την κάνει το επίκεντρο της συμπεριφοράς της.

Οι Σκανδιναβικές χώρες έχουν μακρά παράδοση ομοιογενούς και κοινοβουλευτικά βασισμένης πολιτικής ηγεσίας, η οποία συνυπάρχει ειρηνικά με όλες τις κοινωνικές-φυλετικές ομάδες. Σε αντίθεση με το Αγγλοσαξωνικό μοντέλο, το οποίο βασίζεται στην δυσπιστία ανάμεσα σε ιδιοτελή άτομα, το Σκανδιναβικό μοντέλο αναγνωρίζει την εμπιστοσύνη ως την πιο σημαντική του αξία¹⁰. Σε αυτήν την περίπτωση, ο έλεγχος χρειάζεται όχι επειδή είναι στη φύση των ατόμων να συμπεριφέρονται εγωκεντρικά, αλλά επειδή τα άτομα χρειάζονται χρόνο για να μάθουν, και να κατανοήσουν τις συλλογικές ανάγκες.

⁹ Για περισσότερα βλέπε: Arellano D., Castillo-Vega, A., *Maturation of Public Administration in a Multicultural Environment: Lessons from the Anglo-Saxon, Latin, and Scandinavian Political Traditions*, International Journal of Public Administration, Vol. 27, No.7, pp. 519-528, 2004.

¹⁰ Christensen, T., Laegreid, P., Wise, L., *Assessing public management reform in Norway, Sweden, and the U.S.A.* International Journal of Political Studies 2001, 3 (3), p.p. 41-70.

Σε αντιδιαστολή με το Λατινικό (περικλείει και το Μεσογειακό ουσιαστικά) μοντέλο, η ισχύς των Σκανδιναβικών elites δεν βρίσκεται “πέρα και πάνω” από τον κοινωνικό έλεγχο. Ενώ στην Λατινική παράδοση η ισχύς (πολιτικο-οικονομική) και η χρήση της από τις elite αποτελεί αναντίρρητη πραγματικότητα, η οποία επιτάσσει συνεχή επαγρύπνηση προς όφελος ευρύτερων κοινωνικών συμφερόντων, στην Σκανδιναβική παράδοση, οι elites αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας και ως τέτοιο, βεβαίως, οφείλουν να αντιλαμβάνονται τις συλλογικές ανάγκες της κοινωνίας.

Κατά συνέπεια, η δημόσια διοίκηση στις Σκανδιναβικές χώρες διαμορφώνεται από το άθροισμα των αναγκών και από μια ιστορικά αποκρυσταλλωμένη πεποίθηση να παράγει αποτελέσματα σε αρμονία με τη “γενική-συλλογική βούληση”.

Η δημόσια διοίκηση οφείλει να ενισχύει την ευθύνη των ατόμων να συμμετέχουν στη γενικότερη ευημερία, και η αδιάλειπτη ενασχόλησή της είναι να παράγει δίκαια και συλλογικά κυβερνητικά-διοικητικά αποτελέσματα. Συνεπώς, η ισχύς δεν αποτελεί πρόβλημα, πολλώ δε μάλλον καθίσταται “εργαλείο” για την ανάληψη υπεύθυνης και συλλογικής δράσης.

4. Η ανάγκη ανάπτυξης συστημάτων πρόνοιας

Η ανάπτυξη συστημάτων πρόνοιας για την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου της εργατικής τάξης παρουσιάστηκε ως ισχυρό αντίδοτο στην εκ’ βάθρων αλλαγή της εργατικής συνείδησης και στην εξάπλωση του σοσιαλιστικού κινήματος. Η αποδιάρθρωση του κοινωνικού ιστού και η ηθική απόγνωση που συνεπικουρούσε την κατάρρευση των παραδοσιακών αξιών – όπως της αξιοπρέπειας της ανθρώπινης εργασίας, που είχε προκληθεί από τη βίαιη επέλαση του βιομηχανικού καπιταλισμού – είχαν επιφέρει την κινητοποίηση κινήματων κοινωνικού προστατευτισμού στο ευρύ κοινωνικό φάσμα. Παρακολουθώντας την επιδείνωση της διαβίωσης των εργατών, οι πολιτικοί φορείς του φιλελευθερισμού αντέδρασαν σπασμωδικά, παραμένοντας παγιδευμένοι ανάμεσα στο ιδεώδες του laissez-faire, που προήγαγε το μυθικό άτομο εναντίον της κοινωνίας, και στην αδήριτη ανάγκη λήψης κοινωνικών μέτρων, τα οποία ήταν δυνατόν να ενισχύσουν το “κολεκτιβιστικό”, αντι-φιλελεύθερο στρατόπεδο.

Το 1928, ο Σουηδός Πρωθυπουργός Per Albin Hanson, περιέγραψε το όραμά του για το μελλοντικό κράτος πρόνοιας λέγοντας πως θα επιτευχθεί *“γκρεμίζοντας τα κοινωνικά και οικονομικά εμπόδια, τα οποία διαχωρίζουν τους προνομιούχους από τους μη προνομιούχους, τους κυβερνώντες από τους κυβερνώμενους, τους πλούσιους από τους φτωχούς, τους κατέχοντες από τους κατεχόμενους, τους ληστές από αυτούς που έχουν ληστευθεί”*¹¹.

Η Σουηδία από μία από τις πιο φτωχές χώρες στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, είχε γίνει μία από τις πλουσιότερες στον κόσμο μέχρι τη δεκαετία του 1930. Την ίδια στιγμή, υποκινούμενη από ένα ισχυρό εργατικό κίνημα και από κοινού με το Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, ανέπτυξε ένα από τα πιο προοδευτικά συστήματα πρόνοιας σε ολόκληρο τον κόσμο. Ένα σύστημα το οποίο καλύπτει σχεδόν όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής από τη βρεφική φροντίδα μέχρι τη μέριμνα για τους ηλικιωμένους.

Το Σουηδικό μοντέλο, γνωστό επίσης, και ως Σκανδιναβικό μοντέλο δεν έχει επιλύσει όλα τα προβλήματα. Εντούτοις, συνδέεται, κατά γενική ομολογία, με χαμηλά επίπεδα φτώχειας, χαμηλό επίπεδο ανισοτήτων, υψηλά ποσοστά απασχόλησης, υψηλό, επίσης, επίπεδο απασχόλησης μεταξύ των γυναικών, καθώς, βεβαίως, και με τις συνθήκες εκείνες στις οποίες μειονεκτούσες ομάδες, όπως οι ανύπαντρες μητέρες και οι άνθρωποι με αναπηρία, είναι πιο πιθανό από ότι σε άλλες χώρες να απολαμβάνουν συνθήκες που παρομοιάζουν με εκείνες που απολαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού. Το υψηλό επίπεδο διαβίωσης που παρατηρείται στη χώρα την κατέταξε στη δεύτερη θέση στον κόσμο ανάμεσα σε 177 χώρες σύμφωνα με τον δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών το 2004.

5. Πόσο διαφορετικά είναι τα συστήματα πρόνοιας;

Η κατηγοριοποίηση αποδεικνύεται πάντοτε δύσκολο εγχείρημα και οφείλει να βασίζεται στην όσο το δυνατό μεγαλύτερη μείωση της πολυπλοκότητας και στην ανάδειξη των πραγματικών διαφορών, όπου αυτές υπάρχουν.

¹¹ Wilson Web, *Looking After Everyone*, Can World Backgrounder 70, no 5, March 2005.

Τρεις, λοιπόν, είναι οι γενικότερες-βασικές κοινωνικο-οικονομικές κατηγορίες σε συνδυασμό με άλλες δύο που προκύπτουν μέσα από εμπλεκόμενους οικονομικούς οργανισμούς: Το **“Φιλελεύθερο”** μοντέλο, το οποίο συνδυάζει μεγαλύτερη οικονομική ελευθερία (μικρές ρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών, πολύ λιγότερες δημόσιες υπηρεσίες, μειωμένη κρατική παρέμβαση), με ελάχιστο κοινωνικό κράτος.

Το λεγόμενο **“συντηρητικό”** ή **“κορπορατιστικό”** μοντέλο, στο οποίο το κράτος έχει έναν πολύ πιο σημαντικό ρόλο και, βεβαίως, οι οικονομικές ρυθμίσεις είναι μεγαλύτερες – ειδικά σε θέματα εργατικής νομοθεσίας – ενώ το κοινωνικό κράτος έχει τις ρίζες του στην εποχή του Βίσμαρκ.

Το μοντέλο των **Βορειο-Ευρωπαϊκών χωρών** ή **“σοσιαλδημοκρατικό”**, στο οποίο το κράτος διατηρεί τον σημαντικό του ρόλο, αλλά ο τρόπος λειτουργίας του διαφοροποιείται σημαντικά. Επικεντρώνεται, κυρίως, στην αναδιανομή του εισοδήματος και στην διασφάλιση σημαντικών κοινωνικών εγγυήσεων (δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην εκπαίδευση και επανένταξη των ανέργων στην αγορά εργασίας) παρά στη ρύθμιση της αγοράς.

Η παραπάνω τυπολογία είναι χρήσιμη, προκειμένου να γίνει αντιληπτό γύρω από ποια θέματα σχετικά με το κράτος πρόνοιας περιστρέφονται οι συζητήσεις στο εσωτερικό των χωρών.

Μια χώρα που διάκειται ευμενώς απέναντι στον **φιλελευθερισμό** θα έχει ως επίκεντρο των δημόσιων συζητήσεών της το εύρος των εφαρμογών, αλλά και τα όρια του κοινωνικού κράτους. Σε ένα τέτοιο σύστημα, το κυρίαρχο ζήτημα έχει να κάνει με τον καθορισμό του ύψους του εισοδήματος, κάτω από το οποίο απαιτείται παρέμβαση και παροχή βοήθειας εκ μέρους του κράτους, καθώς και των καταστάσεων (είδος ανεργίας, οικογενειακή κατάσταση κ.α.) οι οποίες πρέπει να αντιμετωπίζονται μέσω κάποιου είδους κρατικής παρέμβασης-αρωγής.

Σε μια χώρα με **συντηρητική** παράδοση, οι δημόσιες συζητήσεις-διαμάχες θα επικεντρωθούν, κυρίως, γύρω από νομικές ρυθμίσεις και τον αντίκτυπο που αυτές μπορούν να έχουν στην οικονομία και την ασφάλεια των εργαζομένων. Το ζήτημα του συσχετισμού της πρόνοιας και του κόστους εργασίας θα απασχολεί τη δημόσια ζωή των χωρών αυτών εξαιτίας του υψηλού επιπέδου των κοινωνικών δαπανών.

Στις **σοσιαλδημοκρατικές** χώρες, το ζήτημα του κόστους που έχει το κοινωνικό κράτος και οι μελλοντικές του δυνατότητες, οι οποίες αμφισβητούνται από το άνοιγμα των εθνικών αγορών και την παγκοσμιοποίηση, λογικά, θα πυροδοτεί αντίστοιχες

διαμάχες στο εσωτερικό αυτών των χωρών, όπως, βεβαίως, και το πιθανό αποτέλεσμα που οι κοινωνικές παροχές και τα επιδόματα μπορεί να έχουν στην οικονομική συμπεριφορά¹².

Όπως όλες οι τυπολογίες, έτσι και οι παραπάνω του Esping Andersen είναι ίσως απλουστευτικές σε σχέση με την πραγματικότητα. Αν θέλουμε να γίνουμε περισσότερο ακριβείς χρειάζεται να προσθέσουμε ένα, τουλάχιστο, στοιχείο σχετικά με όλα τα συστήματα που είναι πιθανό να συναντήσουμε στις αναπτυγμένες δυτικές κοινωνίες.

Στη **Νότια Ευρώπη**, υπάρχουν κοινωνικά συστήματα που αποτελούν μείξη άλλων, αν και είναι λιγότερο αναπτυγμένα από αυτά των βορείων χωρών. Αυτά τα Ευρω-Μεσογειακά συστήματα είναι εφαρμόσιμα σε κοινωνίες όπου η οικογένεια συχνά παρέχει ένα είδος ιδιωτικών κοινωνικών παροχών για τα μέλη της, καθιστώντας έτσι την ανάγκη ύπαρξης ενός δημόσιου συστήματος λιγότερο απαραίτητη. Χωρίς αμφιβολία, αυτό είναι ένα πρωτότυπο σύστημα το οποίο θα μπορούσε να έχει θέση σε μια πιο λεπτομερή τυπολογία των κοινωνικών συστημάτων πρόνοιας.

Ωστόσο, **τέσσερα**, θα λέγαμε, πως είναι τα ευρύτερα κοινωνικά συστήματα πρόνοιας που διαμορφώνουν τον Ευρωπαϊκό και Αμερικανικό χάρτη.

Συστήματα Πρόνοιας στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α

	Liberal or residual	Social-democratic	Conservative or Corporatist	Mediterranean or Familialist
Geographic situation	United States, United Kingdom, Ireland	Scandinavia, Netherlands	Continental Europe (Austria, Germany, France, Belgium)	Southern Europe (Italy, Spain, Portugal, Greece)
Historical reference	Beveridge	Beveridge	Bismarck	Mixed. Often Beveridge since the reforms of the 1980s.
Targets	Fight against poverty	Ensuring income for everyone, egalitarian redistribution	Keeping up the workers' income	Vary according to the systems. Fight against poverty, but also keeping up incomes.
Level of social expenditures	average	high	high	low
Functioning principle	selectivity	universality	contributivity	Selectivity/contributivity
Technique	Targeted benefits	redistribution	Social insurances	variable

¹² Gosta Esping-Andersen, (1990), *"The Three Worlds of Welfare Capitalism"*, Princeton University Press: New Jersey

Η γεωγραφική τους κατανομή, αναμφίβολα, καταδεικνύει πως η αντίθεση μεταξύ της Ευρώπης και των Η.Π.Α. δεν είναι τόσο ξεκάθαρη.

Η Μεγάλη Βρετανία, σχεδόν, αυθόρμητα, κατατάσσεται μαζί με τις Η.Π.Α. στα φιλελεύθερου τύπου συστήματα. Αντιθέτως, η ηπειρωτική Ευρώπη μοιάζει να βρίσκεται διαιρεμένη στα τρία, ανάμεσα στις “συντηρητικές”, τις “σοσιαλδημοκρατικές” και τις “Μεσογειακές” χώρες.

Συνεπώς, η αντίληψη, πολλών, περί δύο διακριτών κοινωνικών μοντέλων, από τη μια του Αμερικανικού και από την άλλη του Ευρωπαϊκού, δεν φαίνεται να αποδεικνύεται από την πολυπλοκότερη πραγματικότητα, όπως είναι προφανές και από τον παραπάνω πίνακα (πίνακας 2).

5.1 Ποσοτική Τυπολογία

Πέρα από τις θεσμικές διαφορές στις οποίες εδράζονται οι παραπάνω τυπολογίες, τα κοινωνικά συστήματα πρόνοιας των αναπτυγμένων χωρών εκτελούν πανομοιότυπες λειτουργίες. Στοχεύουν στην προστασία των ατόμων και των οικογενειών τους από τους τέσσερις γενικούς κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι στην κοινωνική τους ζωή, και οι οποίοι είναι:

- Η ανατροφή των παιδιών, η οποία, βεβαίως, επηρεάζει άμεσα το εισόδημα των οικογενειών, χωρίς, όμως, το εισόδημα από την εργασία να προσαρμόζεται ανάλογα με τα έξοδα της οικογένειας.
- Η ανεργία και η φτώχεια ως αποτέλεσμα έλλειψης δουλειάς.
- Η ασθένεια και η σωματική ή διανοητική ανικανότητα.
- Τα γερατειά.

Κατά συνέπεια, τα κράτη πρόνοιας πάντοτε περιλαμβάνουν παροχές προς τις οικογένειες με παιδιά, επιδόματα ανεργίας, κάποιο σύστημα διασφάλισης κατώτατου εισοδήματος για τους φτωχούς, δημόσια προστασία (αλλού λιγότερο και αλλού περισσότερο), παροχές υγείας, δημόσιο συνταξιοδοτικό σύστημα και συμπληρωματικά, ιδιωτικά συστήματα.

Αυτό που διακρίνει τα συστήματα μεταξύ τους είναι:

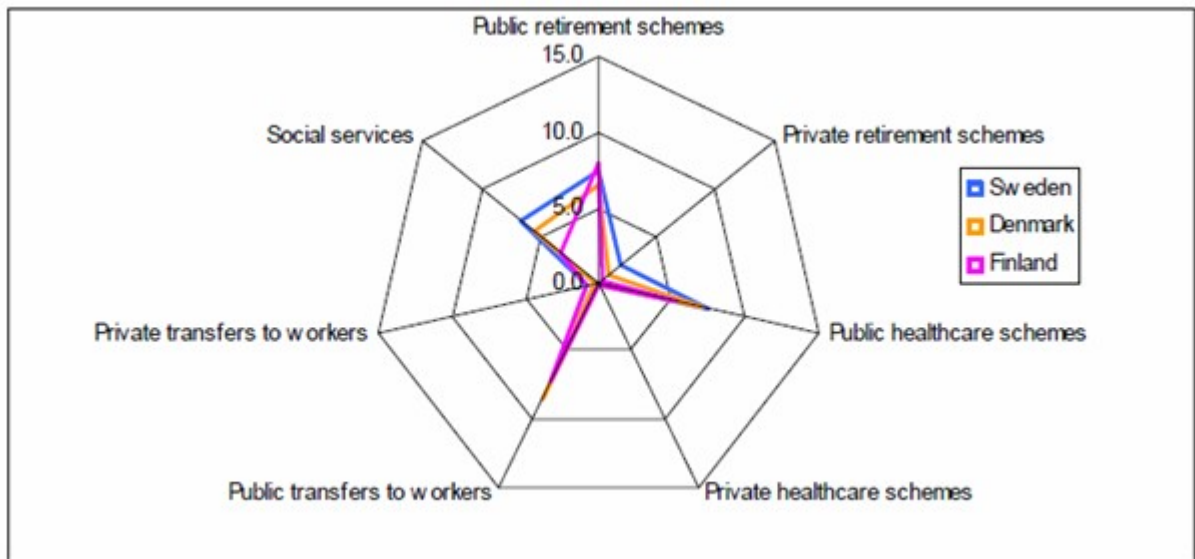
- το εύρος αυτών των συλλογικών συστημάτων, το οποίο μπορεί να καλύπτει είτε μεγαλύτερο είτε μικρότερο μέρος του ενδεχόμενου κινδύνου,
- η μορφή απόδοσης των παροχών, η οποία μπορεί να είναι συγκεντρωτική ή αποκεντρωμένη,
- το είδος της βοήθειας (χρηματική ή παροχή κοινωνικών υπηρεσιών)
- αν παρέχεται μέσω δημόσιων οργανισμών ή ιδιωτικών - υποχρεωτικών ή λιγότερο υποχρεωτικών – εταιρικών ασφαλίσεων.

Αν επιχειρήσουμε να συγκρίνουμε τις χώρες της Ευρώπης με τις Η.Π.Α. ποσοτικά, θα πρέπει να χωρίσουμε τη σύγκρισή μας αυτή σε επτά κατηγορίες;

- Δημόσια επιδόματα υπέρ των εργαζομένων, συμπεριλαμβανομένων και των επιδομάτων ανεργίας και της εισοδηματικής ενίσχυσης προς τους ασθενέστερους.
- Ιδιωτικά επιδόματα για τους εργαζόμενους, επιπρόσθετα αυτών που λαμβάνουν από το δημόσιο.
- Δημόσια επιδόματα υγείας, είτε σε χρήμα είτε μέσω παροχής υπηρεσιών.
- Δημόσιες συντάξεις.
- Ιδιωτικές συντάξεις.
- Έξοδα παροχής υπηρεσιών σε είδος, εκτός από αυτά για την υγεία (περιλαμβάνουν νοσήλια).

Οι πίνακες (3,4,5) που ακολουθούν μας δίνουν μια σαφή εικόνα της σημασίας και της κατανομής των δαπανών πρόνοιας μεταξύ των χωρών της Δυτικής Ευρώπης και των Η.Π.Α.

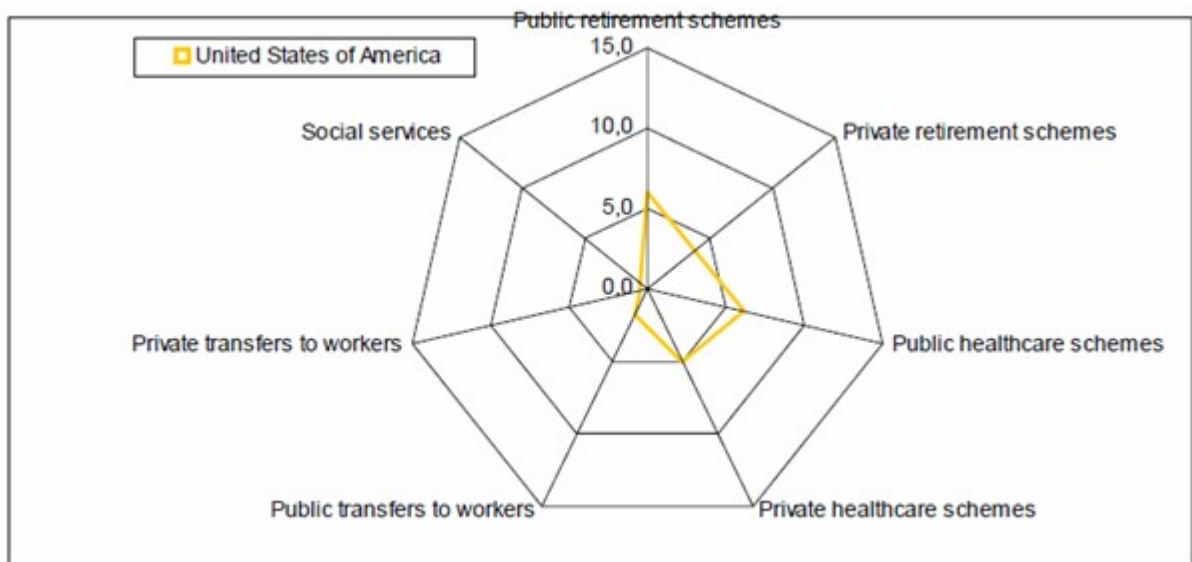
Παροχές κοινωνικής πρόνοιας σε ποσοστό του Α.Ε.Π. το 2001: Σκανδιναβικό Μοντέλο

Πίνακας 3

Πηγή: Ο.Ο.Σ.Α.

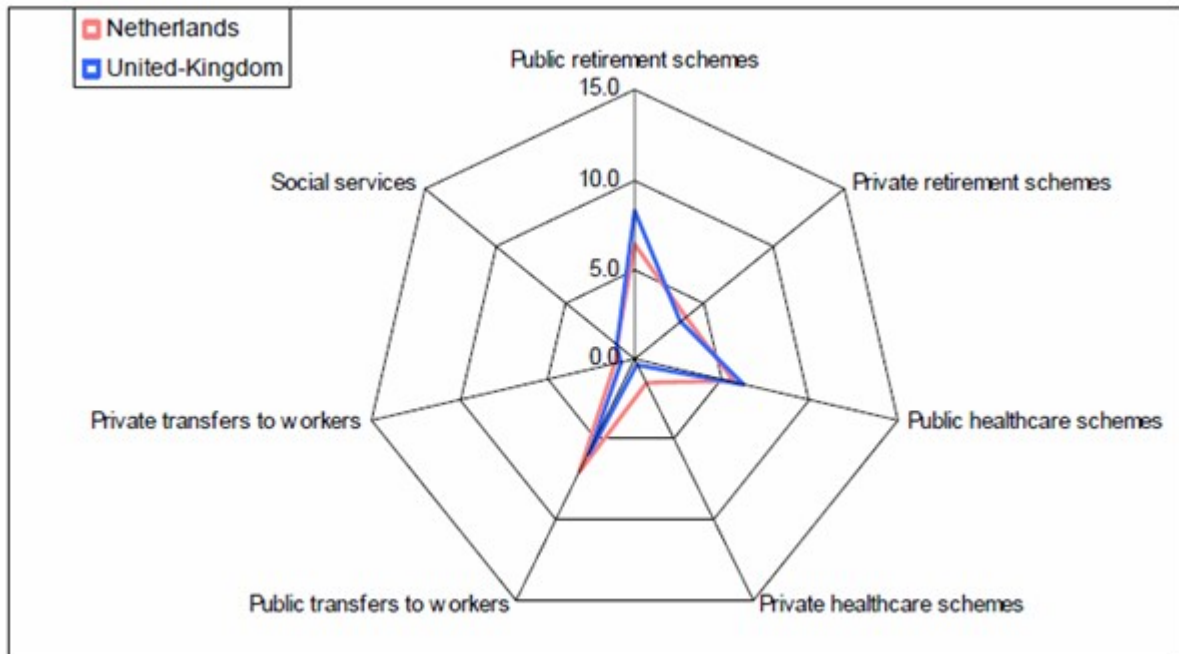
Παροχές κοινωνικής πρόνοιας σε ποσοστό του Α.Ε.Π. το 2001: Αμερικανικό Μοντέλο

Πίνακας 4

Πηγή: Ο.Ο.Σ.Α.

Παροχές κοινωνικής πρόνοιας σε ποσοστό του Α.Ε.Π. το 2001: Αγγλοσαξωνικό-Ολλανδικό Μοντέλο

Πίνακας 5

Πηγή: Ο.Ο.Σ.Α.

Οι Η.Π.Α., συνεπώς, διαφέρουν από τα άλλα μοντέλα ως προς τις πολύ χαμηλές τους δαπάνες-δημόσιες ή ιδιωτικές- υπέρ των εργαζομένων. Το χαμηλό επίπεδο αυτών των παροχών (επιδόματα ανεργίας, οικογενειακά και στεγαστικά επιδόματα) αντισταθμίζεται, μερικώς, από πιστώσεις φόρων, όπως η πίστωση φόρου εισοδήματος για αυτούς που έχουν πολύ μικρό εισόδημα.

Ωστόσο, το Αμερικάνικο σύστημα πρόνοιας ελάχιστα προσανατολίζεται ενάντια στην καταπολέμηση της φτώχειας και, όπως θα γίνει κατανοητό παρακάτω, χαρακτηρίζεται από πολύ μεγαλύτερες ανισότητες σε σχέση με τα Ευρωπαϊκά και από πολύ μεγαλύτερο επίπεδο φτώχειας.

Για άλλες χώρες, είναι σχετικά εύκολο να τις εντάξουμε στην παραδοσιακή τυπολογία συνάγοντας στοιχεία από το επίπεδο κοινωνικών παροχών τους. Οι Σκανδιναβικές χώρες τοποθετούνται, αυτομάτως, στο μοντέλο που χαρακτηρίζεται από αυξημένες δημόσιες δαπάνες και από υψηλού επιπέδου κοινωνικές υπηρεσίες. Οι Ηπειρωτικές χώρες της Ευρώπης (Γερμανία, Αυστρία, Βέλγιο και Γαλλία) χαρακτηρίζονται από σημαντικές δαπάνες για συντάξεις και, συγκριτικά με τις Σκανδιναβικές χώρες, από μικρή χρηματοδότηση των κοινωνικών υπηρεσιών. Τέλος, το “Βρετανικό-Ολλανδικό” μοντέλο προκύπτει από την διαφοροποίησή του ως προς το υψηλό επίπεδο δαπανών για ιδιωτικές συντάξεις, που το κάνει να μοιάζει με το Βορειο-Αμερικανικό

(Αμερικανικό, κατά βάση) μοντέλο, αλλά το διαφοροποιεί από αυτό ως προς το πολύ σημαντικότερο επίπεδο στήριξης του εισοδήματος των εργαζομένων.

Στην προσπάθειά μας να εντοπίσουμε κοινά σημεία, βασιζόμενοι σε στοιχεία σχετικά με τις δαπάνες πρόνοιας, διακρίνουμε πέντε σχετικά ομοιογενή “μοντέλα” τα οποία επικαλύπτουν, με σχετική ακρίβεια, την τυπολογία που προκύπτει από τη παρατήρηση των ιδρυμάτων-οργανισμών. Ωστόσο, παρά το ότι το Αμερικανικό μοντέλο μπορεί εύκολα να θεωρηθεί πως βρίσκεται στην ίδια κατηγορία με το Βρετανικό Φιλελεύθερο μοντέλο, μοιάζει πολύ πιο απομονωμένο, όταν εστιάζουμε στο επίπεδο και τη διανομή των πραγματικών παροχών.

Στην Ευρώπη, καθώς επίσης και στην Βρετανία, πολλοί άνθρωποι θεωρούν πως η Βρετανική οικονομία βρίσκεται εγγύτερα στην Αμερικανική (χαμηλή φορολόγηση και μικρό κοινωνικό κράτος) από ότι στις οικονομίες της Ηπειρωτικής Ευρώπης. Λάθος. Οι Βρετανοί, όπως, άλλωστε και πολλοί άλλοι Ευρωπαίοι, επιθυμούν να ζουν σε μια χώρα με υψηλή φορολογία και αντίστοιχα υψηλές κοινωνικές παροχές¹³. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι αριθμοί μιλούν από μόνοι τους. Οι κρατικές δαπάνες ως ποσοστό του Α.Ε.Π. ήταν 44.6% στη Βρετανία το 2007, σε σύγκριση με το μέσο όρο της Ευρωζώνης που ήταν 46.4%, ενώ οι κρατικές δαπάνες των Η.Π.Α., την αντίστοιχη περίοδο, ήταν 37.4%. Το 2007 συγκεκριμένα, η Γερμανία δαπάνησε λιγότερα από τη Βρετανία - 44.3% του Α.Ε.Π. της. Επίσης, στη Βρετανία η αναλογία των εργαζομένων που είναι οργανωμένοι σε σωματεία είναι μεγαλύτερη από αυτήν στις περισσότερες χώρες μέλη της Ε.Ε., συμπεριλαμβανομένης και της Γαλλίας. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δέκα ετών η εργατική κυβέρνηση της Βρετανίας έχει, σχεδόν, διπλασιάσει τις δαπάνες στην υγεία και την εκπαίδευση, ανεβάζοντας τα επίπεδα κοινωνικών δαπανών της στο μέσο όρο της Ε.Ε. Αυτό που, εντέλει, διαφοροποιεί την Βρετανική οικονομία από πολλές άλλες στην Ε.Ε. δεν είναι μόνο το πολύ μεγάλο μέγεθος του χρηματοπιστωτικού της τομέα αλλά το άνοιγμα της προς τις ξένες επενδύσεις, ακόμη και μέσω εξαγορών από ξένες εταιρίες.

Το Ευρωπαϊκό Αγγλοσαξωνικό μοντέλο, συνεπώς, διαφέρει αρκετά από το Αμερικανικό, αν και, ομολογουμένως, υπάρχει προφανή συγγένεια. Και τα δύο μοντέλα παρουσιάζουν εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα προστασίας της εργατικής νομοθεσίας, αλλά το Αμερικανικό μοντέλο έχει την ιδιαιτερότητα πως παρέχει, επίσης, ελάχιστη ασφάλεια από την ανεργία. Συνεπώς, θα ήταν καταλληλότερη μια σύγκριση μεταξύ του “Αμερικανικού Μοντέλου”, το οποίο παρέχει ελάχιστη

¹³ Charles Grant, *Why is Britain Eurosceptic?*, Centre For European Reform, Essay, 19December, 2008.

προστασία απέναντι στους κινδύνους της αγοράς εργασίας, και του “Ευρωπαϊκού Μοντέλου”, το οποίο παρέχει πολύ μεγαλύτερη προστασία. Από την άλλη, το Αμερικανικό και το Ευρωπαϊκό Αγγλοσαξωνικό μοντέλο παρέχουν μεγαλύτερη ασφάλεια στα πλαίσια της αγοράς εργασίας, από ότι τα υπόλοιπα Ευρωπαϊκά μοντέλα (ακόμη και του Σκανδιναβικού) όπως διαφαίνεται από τα χαμηλά ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας που καταγράφουν.

Τι γίνεται, όμως, στους τομείς της ισότητας και της αποτελεσματικότητας των συστημάτων;

Ο πίνακας 6 (βλέπε παρακάτω) παρουσιάζει την συνήθη ανταλλαγή-εξισορρόπηση μεταξύ της ισότητας και της αποτελεσματικότητας των τεσσάρων Ευρωπαϊκών (για τις ανάγκες της παρούσας σύγκρισης εξαιρέσαμε το Αμερικανικό σύστημα) μοντέλων.

Οι Σκανδιναβικές και οι Μεσογειακές χώρες δεν αντιμετωπίζουν, προφανώς, τέτοιου είδους ανταλλαγές-εξισορροπήσεις. Οι Σκανδιναβικές χώρες καταλαμβάνουν μια αξιοζήλευτη θέση, χάρη σε ένα κοινωνικό σύστημα το οποίο είναι και αποτελεσματικό και δίκαιο, ενώ οι Μεσογειακές χώρες, αντιθέτως, λειτουργούν στα πλαίσια ενός κοινωνικού συστήματος το οποίο είναι και αναποτελεσματικό και άδικο.

Τα τέσσερα Ευρωπαϊκά Μοντέλα: Τυπολογία

		EFFICIENCY	
		<i>Low</i>	<i>High</i>
EQUITY	<i>High</i>	Continental	Nordics
	<i>Low</i>	Mediterraneans	Anglo-Saxons

Πίνακας 6

πηγή: Sapir, 2005

Από την άλλη, οι Αγγλοσαξωνικές και οι χώρες της Ηπειρωτικής Ευρώπης αντιμετωπίζουν ένα είδος ανταλλαγής-εξισορρόπησης ανάμεσα στην αποτελεσματικότητα και την δικαιοσύνη. Οι Αγγλοσαξωνικές χώρες, από τη μία, διαθέτουν ένα αποτελεσματικό αλλά άνισο-άδικο κοινωνικό μοντέλο, ενώ οι χώρες

της Ηπειρωτικής Ευρώπης ένα πολύ πιο δίκαιο αλλά και ταυτόχρονα πολύ λιγότερο αποτελεσματικό μοντέλο.

Μια δεύτερη ανάγνωση του πίνακα 6, θα μας βοηθούσε να εξάγουμε ενδιαφέροντα συμπεράσματα ως προς τη βιωσιμότητα των παραπάνω κοινωνικών μοντέλων.

Τα κοινωνικά μοντέλα που δεν είναι αποτελεσματικά, δεν είναι και βιώσιμα, ιδιαίτερα μπροστά στις ολοένα και μεγαλύτερες πιέσεις στα δημόσια οικονομικά εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης¹⁴, των τεχνολογικών αλλαγών και της γήρανσης του πληθυσμού. Υπάρχουν ορισμένα συγκεκριμένα στοιχεία-δείκτες που καταδεικνύουν την περιορισμένη δυνατότητα επιβίωσης των λιγότερο αποτελεσματικών κοινωνικών συστημάτων (Ηπειρωτικές και Μεσογειακές χώρες). Ένας από αυτούς είναι το **δημόσιο χρέος** ως ποσοστό του Α.Ε.Π., το οποίο είναι πολύ μεγαλύτερο στις Ηπειρωτικές (73%) και στις Μεσογειακές χώρες (81%) από το αντίστοιχο στις Αγγλοσαξωνικές (36%) και τις Σκανδιναβικές χώρες (49%).

Άλλος ένας χαρακτηριστικός δείκτης είναι η δημόσια στάση απέναντι στην παγκοσμιοότητα. Μια πρόσφατη, σχετικά, έρευνα του Ευρωβαρόμετρου έδειξε πως η αναλογία αυτών που θεωρούν πως η παγκοσμιοότητα αντιπροσωπεύει, είτε απειλή για την εργασία τους είτε ενέχει κάποιο αρνητικό αποτέλεσμα στην εργασία τους είναι πολλή μεγαλύτερη στην Ηπειρωτική (52%) και Μεσογειακή (45%) Ευρώπη, παρά στις Αγγλοσαξωνικές (36%) και τις Σκανδιναβικές χώρες (37%).

Από την άλλη, βεβαίως, τα μοντέλα που δεν είναι δίκαια μπορούν κάλλιστα να είναι βιώσιμα, υπό την προϋπόθεση πως είναι αποτελεσματικά¹⁵.

Και αυτό γιατί στην Ευρώπη τουλάχιστο (προφανώς και στις Η.Π.Α.), ο βαθμός δικαιοσύνης ενός κοινωνικού μοντέλου αντικατοπτρίζει μια βιώσιμη πολιτική επιλογή. Κατά συνέπεια, τα μοντέλα που δεν είναι αποτελεσματικά πρέπει να αναδιαρθρωθούν-ανασχηματιστούν έτσι ώστε να γίνουν αποτελεσματικότερα, περιορίζοντας τα αντικίνητρα για δουλειά και ανάπτυξη. Αυτό, βεβαίως, δεν σημαίνει πως τέτοιου είδους αναδιαρθρώσεις-μεταρρυθμίσεις θα πρέπει υποχρεωτικά να γίνουν προς την κατεύθυνση ενός δικαιότερου συστήματος. Είναι απολύτως πιθανό το μοντέλο των Ηπειρωτικών χωρών να μετασχηματισθεί σε ένα μοντέλο αντίστοιχο με αυτό των Σκανδιναβικών, και το Μεσογειακό μοντέλο να αρχίσει να προσιδιάζει περισσότερο στο Αγγλοσαξωνικό.

¹⁴ Επιλέξαμε τη λέξη “παγκοσμιοότητα” αντί για “παγκοσμιοποίηση” διότι η διαδικασία μπορεί να συνεχίζει να βρίσκεται σε εξέλιξη, ωστόσο, το αποτέλεσμα της είναι ήδη πραγματικότητα και όχι μακρινό μέλλον.

¹⁵ Sapir A., *Globalisation and the Reform of European Social Models*, Bruegelpolicybrief, issue 2005/1, November, 2005

Παραταύτα, δεν μπορεί να απορριφθεί η πιθανότητα οι αναδιαρθρώσεις-μεταρρυθμίσεις προς όφελος της αποτελεσματικότητας να οδηγήσουν, όχι μόνο προς ένα περισσότερο δίκαιο, αλλά και προς ένα λιγότερο δίκαιο σύστημα-μοντέλο.

6. Μπορεί το Σκανδιναβικό Κοινωνικό Μοντέλο να επιβιώσει στην παγκοσμιότητα των αγορών;

6.1 Η σημασία της Αλληλεξάρτησης

Οι διαφορετικές όψεις της αλληλεξάρτησης δεν είναι εύκολο να ανιχνευθούν, ειδικά στις “ανοιχτές” Σκανδιναβικές χώρες, οι οποίες αποτελούν σημείο αναφοράς, από κάθε άποψη, στις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις. Ξένες χώρες, Διεθνείς Οργανισμοί και επιχειρήσεις, όλα επηρεάζουν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, την εγχώρια-εσωτερική πολιτική των Σκανδιναβικών χωρών. Όχι, όμως, παθητικά ή με όρους εξάρτησης, αλλά πολύ περισσότερο μέσω μια πολύπλοκης και αμοιβαίας αλληλεπίδρασης. Σχεδόν όλα τα υπουργεία διαθέτουν τμήμα-διεύθυνση διεθνών σχέσεων. Όταν ανακύπτουν θέματα ιδιαίτερης βαρύτητας ή όταν αυτά εμπλέκουν-αφορούν σε διαφορετικά υπουργεία, τότε διυπουργικές ομάδες εργασίας αναλαμβάνουν να συντονίσουν τις απαραίτητες κινήσεις σε εθνικό επίπεδο, ανταλλάσσοντας γνώμες και διαφορετικές οπτικές. Αυτό είναι το μόνο πεδίο, ίσως, στο οποίο είναι διακριτή η εθνική κυριαρχία και στο οποίο αποσαφηνίζεται το εθνικό συμφέρον.

Ωστόσο, η πολιτική διαδικασία έχει παγκοσμιοποιηθεί και, συνεπώς, περιπλακεί με τις εσωτερικές κρατικές υποθέσεις σε τέτοιο βαθμό που - ιδιαίτερα στην Νορβηγία – έχει προταθεί να καταργηθεί η παραπάνω διαδικασία και να αντικατασταθεί, από την ενίσχυση των λειτουργιών των διεθνών τμημάτων των συναρτώμενων υπουργείων (οικονομικών, εμπορίου κ.α.), ως μέτρο αποτελεσματικότερης αντιμετώπισης της παγκοσμιότητας της οικονομίας¹⁶.

¹⁶ Einhorn E., Logue J., *Can the Scandinavian Model Adapt to Globalization?*, Scand Stud 76, no 4, Winter 2004.

6.2 Το Εθνικό Κράτος μπροστά σε μια νέα Παγκόσμια Εποχή

Με την αυξανόμενη οικονομική αλληλεξάρτηση, λόγω της παγκοσμιοποίησης, το έθνος-κράτος μετατρέπεται σε μία λιγότερο αποτελεσματική μονάδα για την παραγωγή και εφαρμογή οικονομικών πολιτικών, κάτι που απειλεί ευθέως ένα από τα σημαντικότερα θεμέλια του Σκανδιναβικού μοντέλου. Η εκπαιδευτική πολιτική, η πολιτική για τον πολιτισμό, για τους ηλικιωμένους κ.α. μπορούν ακόμη να χαραχτούν στην Στοκχόλμη, την Κοπεγχάγη, το Ελσίνκι, αλλά η ικανότητα των μικρότερων εθνών-κρατών να διαμορφώσουν τη δική τους μακρο-οικονομική πολιτική βαίνει μειούμενη. Στα πλαίσια της παγκόσμιας οικονομίας, οι Σκανδιναβικές οικονομίες είναι απλώς πολύ μικρές μονάδες για να επιδιώξουν ανεξάρτητες οικονομικές πολιτικές.

Η Σουηδία, για παράδειγμα, ανέπτυξε μια πολύ επιτυχημένη και ανεξάρτητη οικονομική πολιτική από τη δεκαετία του 30 μέχρι και τη δεκαετία του 60 σε εθνικό επίπεδο, διότι, τότε απλούστατα, το έθνος-κράτος πληρούσε ακόμη τις προϋποθέσεις για επιτυχή οικονομική διαχείριση. Από τη δεκαετία του 70, οι προσπάθειές της να αντισταθεί στον διεθνή οικονομικό κύκλο άρχισαν να γίνονται λιγότερο επιτυχείς. Αυτό που είχε επιτυχία τη δεκαετία του 30 και του 50 δεν παρήγαγε τα ίδια αποτελέσματα κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 70 και του 80.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 90 η Κεντρική Τράπεζα της Σουηδίας κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια απέναντι στην συναλλαγματική κερδοσκοπία και έχασε. Ακόμη και η Νορβηγία, παρά τη χρυσοφόρα πετρελαϊκή της φλέβα, αντιμετώπισε μεγάλα προβλήματα στη διαχείριση της οικονομίας της σε εθνικό επίπεδο.

Το Σκανδιναβικό μοντέλο έχει βασισθεί στην ικανότητα των εθνικών κυβερνήσεων να διαχειρίζονται την εθνική οικονομία των κρατών τους. Εάν αυτή η προϋπόθεση έχει, εν πολλοίς, παύσει να ισχύει, ποιες είναι οι επιλογές που μένουν να γίνουν στα πλαίσια της οικονομικής επιλογής;

Κατά τη γνώμη μας, τρεις.

Η **πρώτη** είναι η αποκαλούμενη **Νεοφιλελεύθερη επιλογή**, που δίνει έμφαση στις παγκόσμιες αγορές και προϋποθέτει: ιδιωτικοποιήσεις, απορρύθμιση και μείωση του δημόσιου τομέα, προκειμένου οι μηχανισμοί της ελεύθερης αγοράς να μεγιστοποιήσουν την οικονομική ανάπτυξη και την ατομική ευημερία. Ελάχιστοι σκανδιναβοί θα υιοθετούσαν αυτό το μοντέλο στο σύνολό του, διότι είναι προφανές πως μικρές, με υψηλά ημερομίσθια-μισθούς και υψηλή φορολόγηση χώρες είναι πιθανό να αποκομίσουν λιγότερα οικονομικά οφέλη και να προκαλέσουν μεγαλύτερη

διάρρηξη του οικονομικού τους ιστού, από ότι χώρες με λιγότερο καλά πληρωμένους και λιγότερο φορολογικά επιβαρυσμένους πολίτες.

Η **δεύτερη** είναι η **μεταφορά των αποφάσεων** από τις Σκανδιναβικές πρωτεύουσες στις Βρυξέλλες. Η Ευρωπαϊκή ένωση ενώ δίνει την εντύπωση πως αποτελεί κομμάτι αυτής της παγκοσμιοποίησης, στην πραγματικότητα αποτελεί μια συλλογική απάντηση και, εν μέρει, μια εναλλακτική προς αυτήν. Σε αντίθεση με τα Σκανδιναβικά έθνη-κράτη, η Ε.Ε. είναι μια ικανοποιητικού μεγέθους οικονομική μονάδα, ικανή να παράγει αποτελεσματική πολιτική. Με το δασμολόγιο προς τις χώρες εκτός ένωσης, τις μεγάλης κλίμακας αγροτικές της επιχορηγήσεις, τη ρωμαλέα της οικονομική ανάπτυξη¹⁷, την κοινή της νομισματική πολιτική και τη δημοσιονομική της σύγκλιση, μπορεί να παρέχει ένα ασφαλές εναλλακτικό μοντέλο ελεγχόμενης διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης. Από την άλλη, για τους Σκανδιναβούς, η Ε.Ε. πάσχει από “δημοκρατικό έλλειμμα” το οποίο καθιστά τη συμμετοχή των πολιτών και τον έλεγχο του συστήματος διακυβέρνησης από αυτούς εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα. Αυτό το έλλειμμα, εντούτοις, μπορεί να περιορισθεί ακολουθώντας μια πολιτική σταδιακών αλλαγών, αντίστοιχων με αυτές που εφάρμοσαν οι Σκανδιναβικές εθνικές κυβερνήσεις στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Η **τρίτη** περνάει μέσα από την **ανάπτυξη τοπικών ή/και περιφερειακών πολιτικών**. Αν και οι πολιτικές αυτές δεν είναι ακόμη αρκετά ώριμες, οι απομακρυσμένες Σκανδιναβικές περιφέρειες - που υπόκεινται σε μεγαλύτερη οικονομική πίεση εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης από ότι οι πρωτεύουσες και άλλα σημαντικά βιομηχανικά και εμπορικά κέντρα - οφείλουν να λάβουν, σοβαρά, υπόψη τους κατά πόσο πρέπει να συνεχίσουν να βασίζονται σε εθνικές πολιτικές. Μερικές, ήδη, λαμβάνουν μέτρα ώστε να αναπτύξουν πιο αποτελεσματικά τις δυνατότητές τους για παραγωγή τοπικών και περιφερειακών πολιτικών.

Ουσιαστικά, αυτό που προκύπτει είναι μια συγχώνευση των τριών επιλογών με τα υπάρχοντα “εργαλεία” εθνικής πολιτικής. Οι περιορισμένες ιδιωτικοποιήσεις και η απορρύθμιση-απελευθέρωση της αγοράς έχει ενθαρρύνει τον ανταγωνισμό σε συγκεκριμένους τομείς, όπως τις τηλεπικοινωνίες, και έχει ενισχύσει τις διεθνείς εισροές κεφαλαίου. Μερικές, παράλληλα, αποφάσεις έχουν μετακινηθεί-παραχωρηθεί στις Βρυξέλλες, ενώ οι απομακρυσμένες Σκανδιναβικές περιφέρειες έχουν αρχίσει να αναπτύσσουν δικά τους επενδυτικά κεφάλαια, καθώς και τοπικές πολιτικές οικονομικής ανάπτυξης. Μερικές, ωστόσο, εθνικές πολιτικές, συμπεριλαμβανομένης

¹⁷ Μέχρι τώρα τουλάχιστο.

της πολιτικής περί νομισματικής και συναλλαγματικής ισοτιμίας, συνεχίζουν να διαφυλάσσονται σθεναρά¹⁸. Η άρνηση υιοθέτησης του ευρώ από τους Δανούς το 2000 και τους Σουηδούς το 2003 μπορεί, τελικώς, να είναι περισσότερο συμβολική παρά ουσιαστική, ωστόσο, υποκρύπτει μια αρνητική (μπορεί και περισσότερο πραγματιστική) στάση απέναντι στην ομοσπονδοποίηση.

Από τα τέλη του ψυχρού πολέμου και έπειτα, η αναθέρμανση της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και ο δυναμισμός που έφερε μαζί της έχει καταστήσει τη διάκριση ανάμεσα στις εγχώριες και τις διεθνείς πολιτικές δύσκολη υπόθεση.

Η ανάπτυξη ενός υπερκαλυπτόμενου δικτύου πολιτικών και οργανισμών παραγωγής πολιτικής, απόρροια της δυναμικής αλληλεπίδρασης ανάμεσα στις εθνικές και διεθνείς, ιδιωτικές και δημόσιες γραφειοκρατικές δομές, στα ποικίλα συμφέροντα και στις αναρίθμητες συναλλαγές, αποδεικνύει πως οι σαφείς διαχωρισμοί δεν είναι πλέον ρεαλιστικοί, αν και τα κόμματα και οι πολιτικοί συνεχίζουν να διαφωνούν ως προς τα ιδιαίτερα εθνικά συμφέροντα¹⁹. Νέες προκλήσεις όπως η μετανάστευση, η τρομοκρατία, οι διεθνείς εγκληματικές οργανώσεις και τα διεθνή οικονομικά-κερδοσκοπικά παιχνίδια επηρεάζουν από κοινού όλες τις δημοκρατικές χώρες και τους διεθνείς οργανισμούς.

Η πραγματιστική-ρεαλιστική προσέγγιση δεν είναι κοινός τόπος για όλες, τις χώρες, αν και υποδηλώνει την διάθεση των χωρών να αναγνωρίσουν το περιβάλλον στο οποίο υπάρχουν, ωστόσο, είναι μια αντίληψη που χαρακτηρίζει τη Σκανδιναβική στάση τόσο απέναντι στην διεθνή αλληλεξάρτηση όσο και απέναντι στα εγχώρια-εθνικά ζητήματα.

Τα Σκανδιναβικά πολιτικά ιδρύματα είναι καλά εξοπλισμένα για τον παγκόσμιο κορπορατισμό (συνεταιριστική κοινωνική οργάνωση) και την διαπραγμάτευση, ακόμη και αν ορισμένα ζητήματα παραμένουν πολιτικώς αμφισβητούμενα. Το μέλλον της Ε.Ε. παραμένει ένα ευαίσθητο και με διαφορετικές προσεγγίσεις θέμα στις Σκανδιναβικές χώρες, αλλά όλοι αναγνωρίζουν πως η “Europapolitik” αποτελεί το κυρίαρχο θέμα στην πολιτική ατζέντα. Η παγκοσμιότητα χρήζει συνεχούς και δυναμικής αντιμετώπισης-εμπλοκής εκ μέρους όλων των στοιχείων που

¹⁸ Εξάιρεση αποτελεί η Φινλανδία που έχει υιοθετήσει το ευρώ, αν και μια ανάλογη κίνηση στο μέλλον από πλευράς των υπολοίπων Σκανδιναβικών χωρών, ίσως, να μην εξέπληττε τόσο.

¹⁹ Einhorn E., Logue J., *Can the Scandinavian Model Adapt to Globalization?*, Scand Stud 76, no 4, Winter 2004.

συναποτελούν το πολιτικό σύστημα. Η ακαμψία και ο δογματισμός έχουν κόστος για όλες τις χώρες και ιδιαίτέρως για τις μικρές.

6.3 Ευελιξία στην αγορά εργασίας και γεωγραφική κινητικότητα

Η ευελιξία στην αγορά εργασίας αποτελεί κρίσιμη παράμετρο για την μακροπρόθεσμη επιτυχία, αν όχι για την επιβίωση, των εθνικών οικονομιών στα πλαίσια της παγκόσμιας οικονομικο-κοινωνικής ρευστότητας.

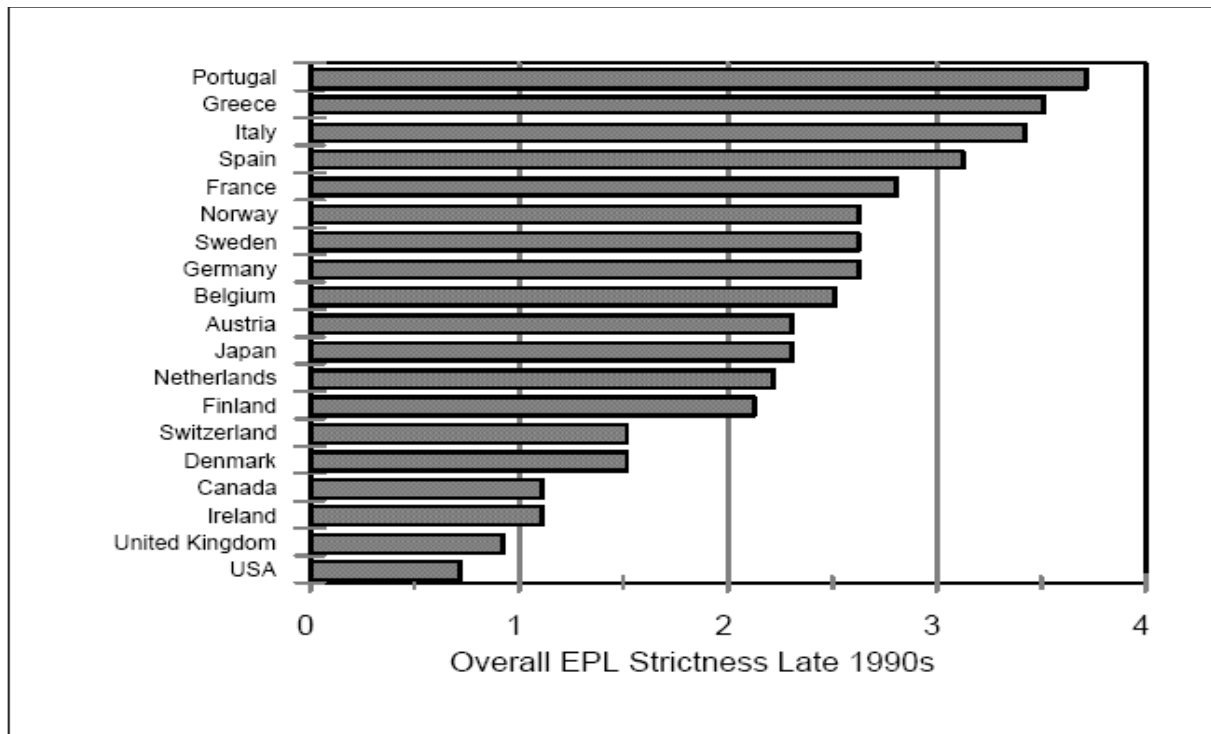
Εντούτοις, είναι απαραίτητο να διευκρινίσουμε την ιδέα της ευελιξίας στην αγορά εργασίας.

Συχνότατα, η απαίτηση για ευελιξία λαμβάνει υπόψη μόνο τα βραχυπρόθεσμα συμφέροντα των εργοδοτών για ευελιξία στο εργατικό κόστος, αδιαφορώντας για τα μακροπρόθεσμα συλλογικά συμφέροντα, τόσο στο θέμα της αριθμητικής, όσο και της λειτουργικής ευελιξίας. Το επίπεδο ευελιξίας στην αγορά εργασίας μπορεί να περιγραφεί με τη χρήση δεικτών όπως:

- το επίπεδο προστασίας της εργατικής νομοθεσίας και τη ρύθμιση του ωραρίου εργασίας
- το πραγματικό επίπεδο ευελιξίας του ωραρίου εργασίας και το επίπεδο απώλειας εργαζομένων σε όλους τους τομείς και τις βιομηχανίες
- το επίπεδο λειτουργικής ευελιξίας που αναγνωρίζεται σε μελέτες εργατικών οργανώσεων
- το επίπεδο της μακροχρόνιας ανεργίας και της κινητικότητας μεταξύ διαφορετικών επιπέδων δέσμευσης στην αγορά εργασίας.

Η μακροχρόνια ανεργία έχει σημαντικά υποχωρήσει και στις δύο χώρες (Δανία – Σουηδία). Αν κοιτάξουμε τους υπόλοιπους δείκτες, τα στοιχεία από τη Δανία μας δίνουν την εικόνα μιας, σαφώς, πολύ ευέλικτης αγοράς εργασίας, ενώ η εικόνα που παρουσιάζει η Σουηδία είναι κάπως πιο μεικτή (πίνακας 7).

Ευελιξία, Ανάπτυξη της Εργασίας και Ενεργές Πολιτικές Απασχόλησης στη Δανία και τη Σουηδία τη δεκαετία του 90 (βαθμός ακαμψίας εργατικής νομοθεσίας).

Πίνακας:7

Πηγή: CEPA Working Paper 2002-04

Ο Ο.Ο.Σ.Α έχει, κατά και καιρούς, ασκήσει κριτική τόσο στο σύστημα επιδομάτων ανεργίας και ασφάλειας της Δανίας, όσο και σε αυτό της Σουηδίας, θεωρώντας τα πολύ γενναιόδωρα, και συνεπώς υπεύθυνα για τη δημιουργία ακαμψιών στην αγορά εργασίας οι οποίες εμποδίζουν τη διαδικασία δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Οι άνεργοι δεν θα επιθυμούν τόσο πολύ να βρουν δουλειά, εάν τα οφέλη-επιδόματα είναι πολύ κοντά στα επίπεδα του κατώτατου μισθού που προσφέρει ο βιομηχανικός τομέας στους ανειδίκευτους εργάτες, ισχυρίζεται ο Ο.Ο.Σ.Α. Τα μέτρια οφέλη (συγκριτικά με το επίδομα ανεργίας) που οι άνεργοι μπορούν να αποκτήσουν βρίσκοντας δουλειά δεν επαρκούν, έτσι ώστε να διανύσουν μεγάλες αποστάσεις ή να αποδεχτούν λιγότερο καλά αμειβόμενες δουλειές από αυτές που είχαν στο παρελθόν.

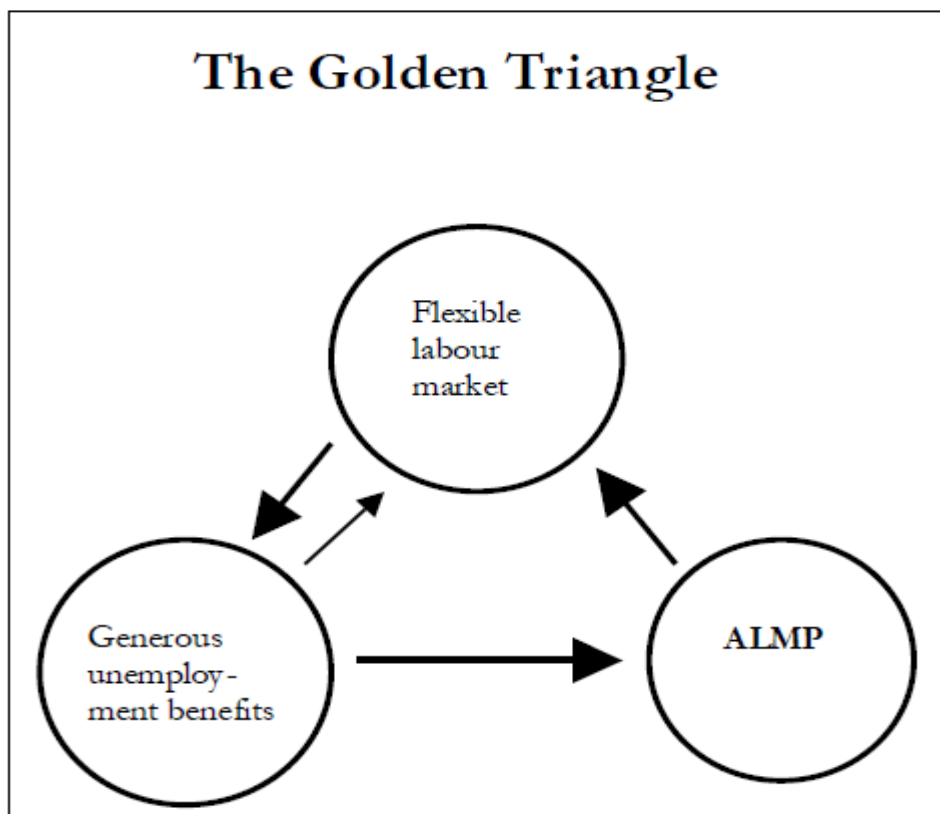
Όταν, όμως, τα εμπειρικά στοιχεία από τη Δανία εξεταστούν, τότε το παραπάνω επιχείρημα καταπίπτει πλήρως. Την περίοδο από το 1980 μέχρι και το 1998, η γεωγραφική κινητικότητα σταδιακά αυξήθηκε. Οι άνθρωποι που αναζητούν εργασία τείνουν να μετακινούνται σε μεγαλύτερες αποστάσεις το 1998 από ότι το 1980 (η αύξηση είναι της τάξης του 50%). Τα παραπάνω αποτελέσματα δημιουργούν μια εν δυνάμει καλύτερη αντιστοιχία ανάμεσα στις διαθέσιμες θέσεις εργασίας και στην επαγγελματική επάρκεια αυτών που αναζητούν εργασία. Αυτό το γεγονός έχει

αντίκτυπο στη μείωση της δομικής ανεργίας. Σύμφωνα με στατιστικές, οι άνεργοι που βρίσκουν καινούργια εργασία παρουσιάζουν μεγαλύτερη κινητικότητα από τα άτομα που προέρχονται από άλλη εργασία. Κατά συνέπεια, ακόμη και αν το σύστημα ανεργίας της Δανίας επιτρέπει στον ανειδίκευτο άνεργο που βρίσκει μια χαμηλά αμειβόμενη δουλειά να ενισχύσει ελάχιστα το εισόδημά του, η στάση και οι κοινωνικές αξίες στις οποίες πιστεύει η πλειονότητα των ανέργων τους οδηγεί σε αναζήτηση καινούργιας εργασίας.

Οι ενδείξεις αυτές έρχονται να επιβεβαιώσουν πως η κριτική που ασκείται στην διατήρηση των υψηλών επιδομάτων ανεργίας από μέρους της Δανίας στερείται στέρεων εμπειρικών αποδείξεων.

Απόδειξη και ταυτόχρονα αιτία της αποτελεσματικότητας του συστήματος της Δανίας είναι το “**Χρυσό Τρίγωνο**” (πίνακας 8) που συνοψίζει τα τρία χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας: την **ευελιξία** στην αγορά εργασίας (hiring and firing), τα γενναιόδωρα **επιδόματα ανεργίας**, και τις **ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης** (ALMP).

Το “Χρυσό Τρίγωνο” της Δανίας

Πίνακας: 8

Πηγή: CEPA Working paper 2002-04

Τα τρία στοιχεία των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης (γενναιόδωρα επιδόματα ανεργίας, δικαιώματα, υποχρεώσεις, των όσων εντάσσονται στα προγράμματα) δημιουργούν συνέργιες, οι οποίες καθιστούν κοινωνικά αποδεκτή για τις επιχειρήσεις την προσαρμογή των εκάστοτε αναγκών τους σε προσωπικό με τη μεγαλύτερη δυνατή ευελιξία.

Οι απολυμένοι εργαζόμενοι βασίζονται στην ευελιξία της αγοράς εργασίας, ώστε να επιτύχουν μια γρήγορη επανένταξη σε κάποια νέα θέση και μπορούν, πάντοτε, να βασίζονται εξίσου στο υψηλό επίπεδο αποζημίωσης που παρέχει το επίδομα ανεργίας, σε περίπτωση που βρεθούν για κάποιο σύντομο χρονικό διάστημα στην ανεργία.

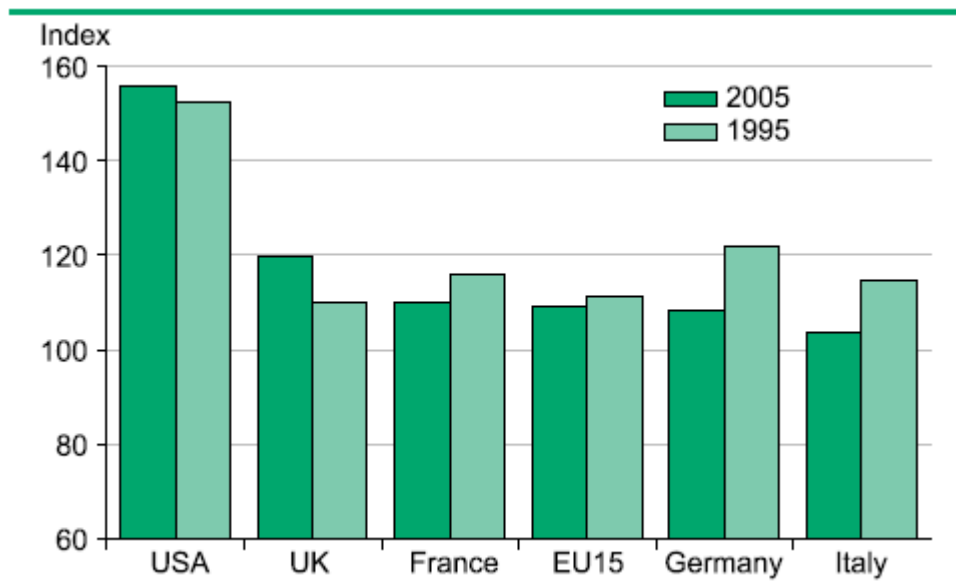
Οι άνεργοι που, μετά από μικρό διάστημα στην ανεργία ακόμη δυσκολεύονται να βρουν εργασία, εκπαιδεύονται στα πλαίσια των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, αποκτώντας δεξιότητες και νέα προσόντα τα οποία θα τους επιτρέψουν να εκμεταλλευθούν τις ευκαιρίες που προκύπτουν από την υψηλή διαθεσιμότητα θέσεων σε μια ευέλικτη αγορά εργασίας.

Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης διευκολύνουν την ευελιξία στην αγορά εργασίας, αλλά ταυτόχρονα, επωφελούνται από αυτή. Κατά συνέπεια, μια ευέλικτη αγορά εργασίας μπορεί να αποτελέσει μέρος της λύσης και όχι μόνο πρόβλημα.

7. Η Αναπτυξιακή αποτελεσματικότητα του Αγγλοσαξωνικού Μοντέλου

Ο ευκολότερος τρόπος να συγκρίνουμε τις οικονομικές επιδόσεις των χωρών είναι να κοιτάξουμε το κατά κεφαλήν εισόδημα. Το 1995, το κατά κεφαλήν εισόδημα στην Μεγάλη Βρετανία ήταν λίγο μικρότερο από τον μέσο όρο της Ευρώπης των 15, και κάτω από αυτό των μεγαλύτερων ηπειρωτικών χωρών της Ευρώπης, όπως της Γερμανίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας (πίνακας 9).

Κατά κεφαλήν εισόδημα 1995-2005 (Ε.Ε.25 = 100)

Πίνακας 9

Πηγή: Eurostat

Μέχρι το 2005, είχε ξεπεράσει τον μέσο όρο της Ευρώπης των 15 κατά 10%, και βρισκόταν πολύ πάνω από το κατά κεφαλήν εισόδημα των μεγάλων Ευρωπαϊκών χωρών, των οποίων το σχετικό εισόδημα είχε μειωθεί στα επίπεδα του μέσου όρου των 15 της Ευρώπης²⁰.

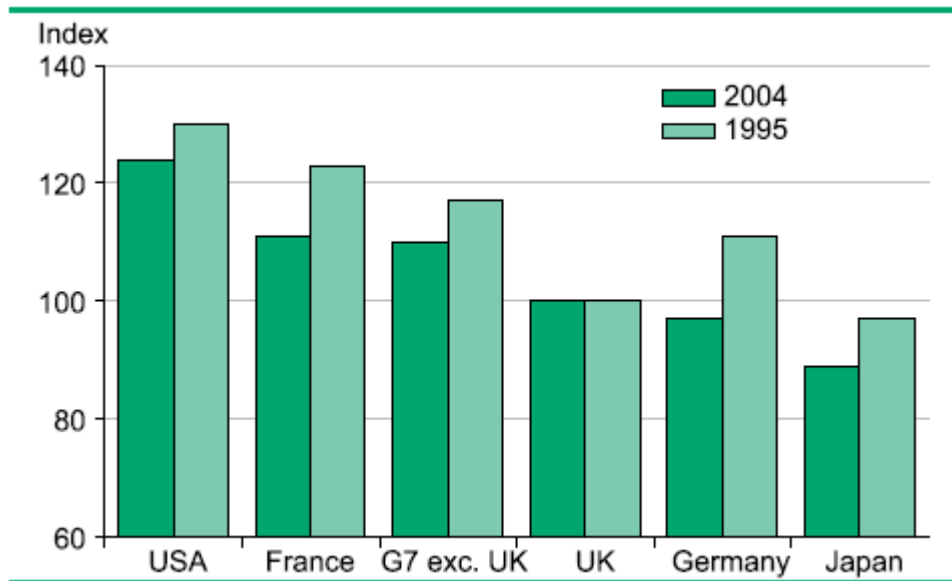
Οι καλές αναπτυξιακές επιδόσεις κατά την τελευταία δεκαετία δεν αποτελούν Βρετανική μοναδικότητα. Και άλλες χώρες, ειδικά οι Αγγλόφωνες, κατέγραψαν εξαιρετικά αποτελέσματα. Για παράδειγμα, οι Η.Π.Α. διεύρυναν το ήδη εντυπωσιακό εισοδηματικό τους πλεονέκτημα σε σχέση με την Ευρώπη των 15 κατά 6 ποσοστιαίες μονάδες.

Το διευρυνόμενο εισοδηματικό χάσμα ανάμεσα στη Μεγάλη Βρετανία και τις οικονομίες της ηπειρωτικής Ευρώπης μπορεί να αποδοθεί σε δύο παράγοντες. Κατ' αρχάς, η παραγωγική ανάπτυξη στην Μεγάλη Βρετανία ξεπέρασε την αντίστοιχη στην Ευρωπαϊκή ήπειρο.

Ανάμεσα στα 1995-2005, η Βρετανική παραγωγικότητα, υπολογιζόμενη ως Α.Ε.Π. ανά εργαζόμενο, έφτασε τα επίπεδα της Γερμανικής και μείωσε την απόσταση με τη Γαλλία στο 11% μόνο (πίνακας 10). Κατόρθωσε να μειώσει την απόσταση ακόμη και με τις Η.Π.Α κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες.

Παραγωγικότητα – Α.Ε.Π. ανά εργαζόμενο (UK = 100)

²⁰ Στην Ιταλία, συγκεκριμένα, είχε πέσει κάτω και από τον μέσο όρο των 15.

Πίνακας 10

Πηγή: statistics.gov.uk

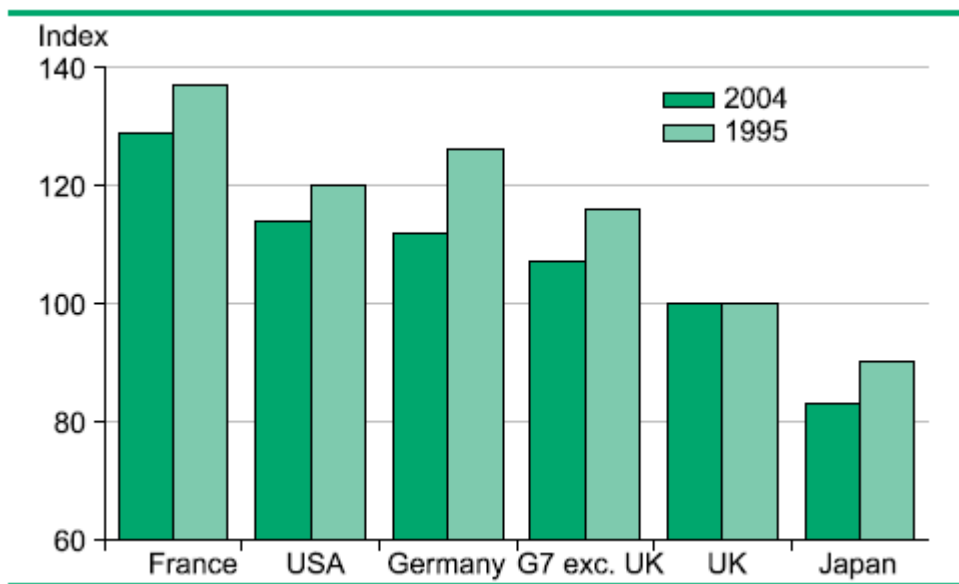
Οι χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης προτιμούν να υπολογίζουν την παραγωγικότητα ως Α.Ε.Π. ανά ώρα εργασίας²¹. Με αυτόν τον τρόπο υπολογισμού, η Βρετανική παραγωγικότητα βρίσκεται, ακόμη, 30% κάτω από τα επίπεδα της χώρας (Γαλλία) με την καλύτερη επίδοση και 12% κάτω από την παραγωγικότητα της Γερμανίας (πίνακας 11). Αυτή η μέτρηση θα μπορούσε να αντανakλά το τεχνολογικό επίπεδο σε μία χώρα. Ωστόσο, δεν είναι πάντοτε έτσι. Για παράδειγμα, μπορεί εύκολα να αυξηθεί η παραγωγικότητα των εργαζομένων, απομακρύνοντας τους λιγότερο παραγωγικούς εργαζομένους από το ενεργό εργατικό δυναμικό. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί ορίζοντας ελάχιστο εισόδημα σε υψηλό επίπεδο. Το υψηλό ποσοστό παραγωγικότητας των Γάλλων αντικατοπτρίζεται στα υψηλά επίπεδα ανεργίας των ανειδίκευτων εργατών.

Παράλληλα, πρέπει να λάβουμε υπόψη, εάν οι λιγότερες ώρες δουλειάς στην Ευρώπη είναι προϊόν επιλογής ή καθορίζονται μέσα από θεσμικά θεσπισμένες ρυθμίσεις, όπως η εβδομάδα 35 ωρών στη Γαλλία²². Επίσης, τα υψηλά ποσοστά φορολόγησης και η έλλειψη υποδομών παιδικής φροντίδας θα μπορούσε να οδηγήσει σε μείωση παροχής εργατικού δυναμικού και έτσι να περιορίσει την εν δυνάμει απόδοση.

Παραγωγικότητα – Α.Ε.Π. ανά ώρα εργασίας (UK = 100)

²¹ Raymond Van der PUTTEN, *The anglo-saxon model: a critical view*, Conjoncture, BNP Paribas, October 2005.

²² Η οποία έχει, εν πολλοίς, καταργηθεί, τουλάχιστο στον ιδιωτικό τομέα.

Πίνακας 11

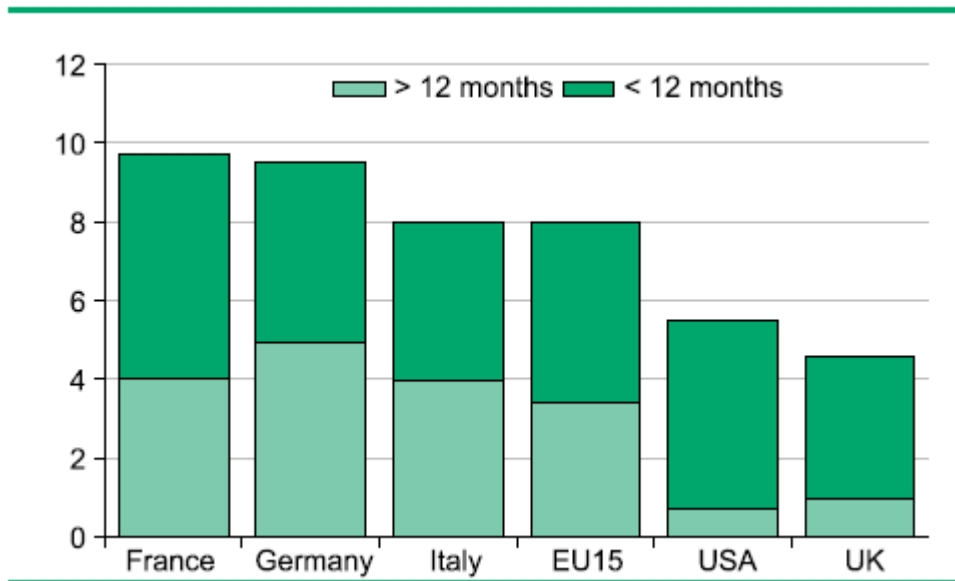
Πηγή: statistics.gov.uk

Ο δεύτερος παράγοντας που συμβάλει στη ραγδαία αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος είναι η βελτίωση της συμμετοχής του εργατικού δυναμικού. Ανάμεσα στα 1995 και 2005, το ποσοστό συμμετοχής του εργατικού δυναμικού παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα, γύρω στο 76.5%, συγκρινόμενο με το αντίστοιχο 71% της Γερμανίας και 69% της Γαλλίας, για παράδειγμα. Εντούτοις, το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε στο 4.7% το 2004 (ιστορικό χαμηλό) ενώ αυξήθηκε και στη Γερμανία και στη Γαλλία -9.9% για την πρώτη και 9.4% για την δεύτερη²³ (πίνακας 12).

Κοντολογίς, κατά την περίοδο 1995-2005, η παραγωγικότητα ανά εργαζόμενο αυξήθηκε γρηγορότερα στη Μεγάλη Βρετανία από ότι σε άλλες χώρες και επιπλέον, η χώρα κατόρθωσε να αξιοποιήσει τον ενεργό πληθυσμό της πολύ καλύτερα.

Ανεργία (2004)

²³ Το 2006 τα ποσοστά δεν είχαν διαφοροποιηθεί παρά ανεπαίσητα: Γερμανία 9.8%, Γαλλία 9.5% και Μεγάλη Βρετανία 5.3% (Eurostat year book 2008)

Πίνακας 12

Πηγή: Ο.Ο.Σ.Α.

Η καλύτερη λειτουργία της αγοράς εργασίας είναι μόνο ένας από τους λόγους που εξηγούν την καλή επίδοση της Βρετανικής οικονομίας.

Κατά την πρόσφατη περίοδο, η ανάπτυξη υποβοηθήθηκε και από δύο ακόμη παράγοντες: από την υποστηρικτική, ως προς την επιλεγμένη πορεία, οικονομική πολιτική και από την έκρηξη στις τιμές κατοικιών, οι οποίες επέτρεψαν στα νοικοκυριά να αυξήσουν το δανεισμό τους, βασισμένα στην σημαντικά αυξημένη αξία των περιουσιών τους.

Η διακυβέρνηση Thatcher (1979-1990), ακολουθούμενη από την διακυβέρνηση Major (1990-1997) επιδίωξε να βελτιώσει τη λειτουργία της οικονομίας, συρρικνώνοντας το μέγεθος του δημόσιου τομέα μέσω ιδιωτικοποιήσεων, μειώνοντας τη φορολογία και μέσω αυστηρών περικοπών στον προϋπολογισμό της χώρας. Τα συνολικά έσοδα από τη φορολογία, ως ποσοστό του Α.Ε.Π., υποχώρησαν από σχεδόν 40% στις αρχές της δεκαετίας του 80 στο 35% το 1997.

Ωστόσο, οι παραπάνω πολιτικές υπονόμισαν τις δημόσιες δαπάνες και επέφεραν σημαντική μείωση στην ποιότητα των παρεχομένων δημόσιων υπηρεσιών. Αυτό έγινε, κυρίως, εμφανές στην επιδείνωση του Εθνικού Συστήματος Υγείας, στο οποίο οι λίστες αναμονής αυξήθηκαν, καθώς, βεβαίως, και στο αναποτελεσματικό βρετανικό σύστημα σιδηροδρόμων. Το οικονομικό κόστος αυτών των πολιτικών ήταν πολύ σημαντικό.

Κατά την περίοδο της διακυβέρνησης Blair, η Μεγάλη Βρετανία προσπάθησε να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στην βελτίωση της ποιότητας του δημόσιου τομέα, τροποποιώντας τα ήθη στις δημόσιες δαπάνες, χωρίς, ωστόσο, να αυξήσει σημαντικά τη φορολογία²⁴. Το αποτέλεσμα ήταν να αυξηθεί η απασχόληση στον δημόσιο τομέα κατά ένα εκατομμύριο θέσεις από το 1997, το 50% δηλαδή της συνολικής καθαρής αύξησης στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης κατά την εν λόγω περίοδο. Για την αποτροπή της περαιτέρω συμπίεσης των δημόσιων επενδύσεων, η εισαγωγή ενός νέου πλαισίου προϋπολογισμού από τον τότε υπουργό οικονομικών Gordon Brown, συμπεριλαμβανομένου και του Χρυσού Κανόνα, υπήρξε παραπάνω από καλοδεχούμενη²⁵. Η αποδοχή του Χρυσού Κανόνα υποδήλωνε πως οι δημόσιες επενδύσεις δεν θα επηρεάζονταν από αυστηρά οικονομικά μέτρα. Παρόλα αυτά, το νέο πλαίσιο του προϋπολογισμού δεν κατόρθωσε να αποτρέψει την αύξηση του ελλείμματος πάνω από το 3% του Α.Ε.Π. τα τελευταία χρόνια, κάτι που είναι πιθανό να δυσκολέψει την περαιτέρω αύξηση των δημοσίων δαπανών.

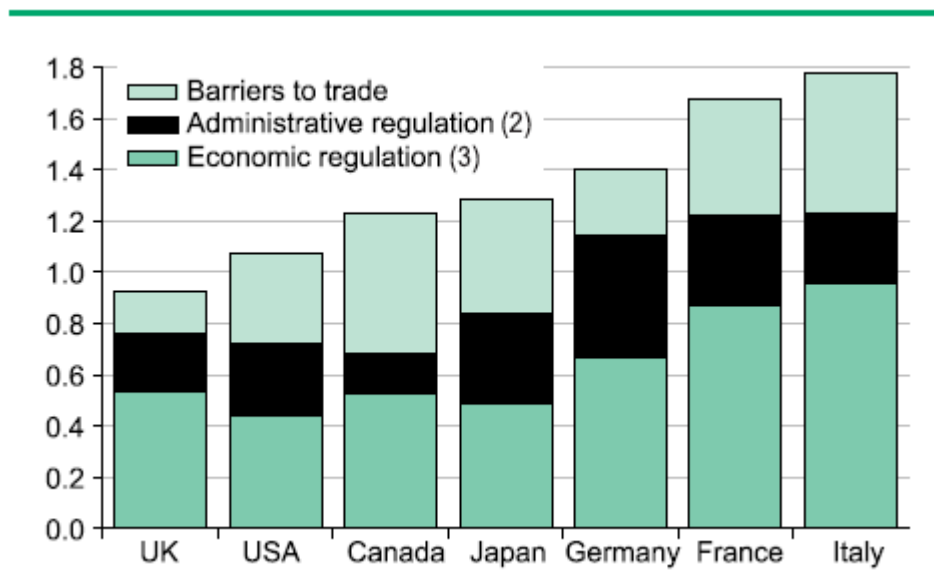
7.2 Αναδιάρθρωση της αγοράς προϊόντων

Οι ρυθμίσεις στην αγορά προϊόντων μπορούν να έχουν σημαντική επίδραση στον ανταγωνισμό και, συνεπώς, στην παραγωγικότητα και την ανάπτυξη. Ως αποτέλεσμα, της φιλελευθεροποίησης και της ρυθμιστικής αναδιάρθρωσης που ξεκίνησε το 1979, η Μεγάλη Βρετανία έχει επιτύχει τα χαμηλότερα επίπεδα ρυθμίσεων της αγοράς ανάμεσα σε όλες τις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. (πίνακας 13).

Βαθμός Ρύθμισης Αγοράς Προϊόντων

²⁴ Philippe d'Arvisenet and Raymond Van der Putten, "Tighten the belts for a soft landing", *Conjoncture*, BNP Paribas, August 2004.

²⁵ Ο Χρυσός Κανόνας υποστηρίζει πως κατά τον οικονομικό κύκλο, η κυβέρνηση θα δανείζεται μόνο για να επενδύσει, και όχι για να χρηματοδοτήσει τρέχοντα έξοδα.

Πίνακας 13

Πηγή: Ο.Ο.Σ.Α.

(2) Περιλαμβάνει εμπόδια στον ανταγωνισμό και τον κρατικό έλεγχο

(3) Περιλαμβάνει περιορισμούς άμεσων ξένων επενδύσεων και εμπορίου

Αυτό οφείλεται στην ιδιωτικοποίηση των δικτύων του ηλεκτρικού ρεύματος, του φυσικού αερίου, της ύδρευσης, των τηλεπικοινωνιών, και των σιδηροδρόμων, η οποία υπήρξε η πλέον δραστική παρέμβαση του είδους ανάμεσα σε όλες τις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α.

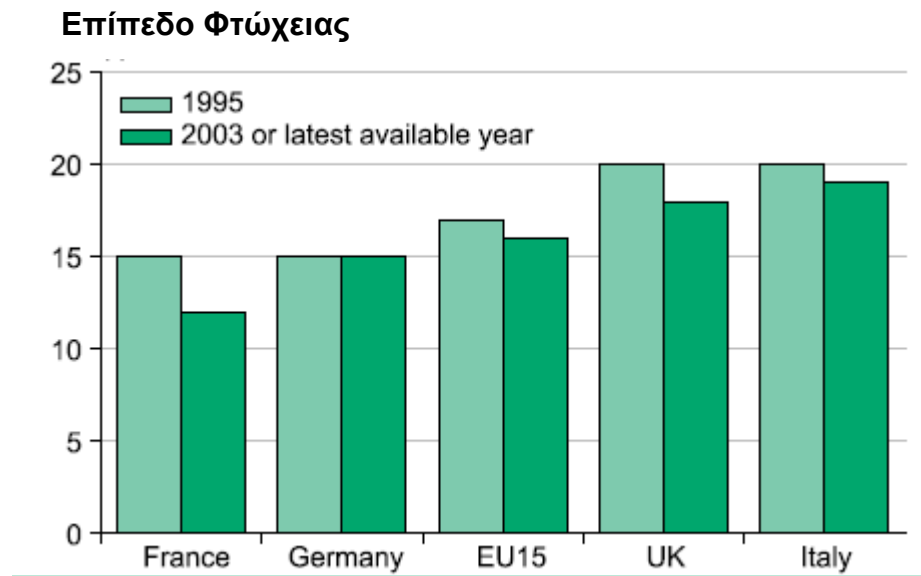
Στον κατασκευαστικό τομέα, η ανταγωνιστικότητα συνίσταται, σε πολύ μεγάλο βαθμό, στο τρόπο με τον οποίο οι βιομηχανίες είναι εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό. Ένας τρόπος για να μετρηθεί κάτι τέτοιο είναι, για παράδειγμα, μέσω παρατήρησης του βαθμού διείσδυσης των εισαγωγών, δηλαδή, παρατηρώντας τις εισαγωγές ως ποσοστό της εγχώριας κατανάλωσης. Μεταξύ συγκρίσιμου μεγέθους οικονομιών, η Μεγάλη Βρετανία διαθέτει την μεγαλύτερη διείσδυση εισαγωγών μετά τον Καναδά. Αντίστοιχο συμπέρασμα μπορεί να βγει αν παρατηρήσουμε τη ροή άμεσων ξένων επενδύσεων, όπου οι εισροές και οι εκροές ως ποσοστό του Α.Ε.Π. είναι οι υψηλότερες μεταξύ των χωρών του G7.

7.3 Το Τμήμα της Ανάπτυξης

Παρόλο που το Αγγλοσαξωνικό μοντέλο έχει, αναντίρρητα, κατορθώσει να αναζωογονήσει την ανάπτυξη και να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας, δεν έχει επιτύχει τα ίδια αποτελέσματα σε θέματα κοινωνικής πρόνοιας και αναδιανομής του παραγόμενου πλούτου. Η αναδιανομή πλούτου έχει καταστεί περισσότερο

ασύμμετρη από την περίοδο των οικονομικών μεταρρυθμίσεων των κυβερνήσεων Thatcher και ιδιαιτέρως μεταξύ 1975 και 1995. Το 2000, η αναλογία εισοδήματος ανάμεσα στο φτωχότερο 10% και το πλουσιότερο 10% βρισκόταν στο 4.2% εν συγκρίσει με το 3.5% περίπου στην Γερμανία και στη Γαλλία, για παράδειγμα.

Ως αποτέλεσμα, το επίπεδο φτώχειας στη Μεγάλη Βρετανία παραμένει σημαντικά υψηλότερο από αυτό τη Γερμανίας και της Γαλλίας (πίνακας 14).

Πίνακας 14

Πηγή: Eurostat

Εντούτοις, υπάρχουν τρία πράγματα που οφείλουμε να λάβουμε υπόψη.

Καταρχάς, τα στοιχεία για τη φτώχεια²⁶ προκύπτουν βάσει του εισοδήματος και όχι του πλούτου-περιουσίας που έχει κάποιος.

Δεύτερον, τα στοιχεία αυτά αναφέρονται σε σχετική φτώχεια και όχι σε απόλυτη. Καθώς το μέσο εισόδημα είναι υψηλότερο στη Μεγάλη Βρετανία από ότι στη Γαλλία, θα μπορούσε, θεωρητικά, ένα φτωχό άτομο στη Βρετανία να μην θεωρείται φτωχό στη Γαλλία.

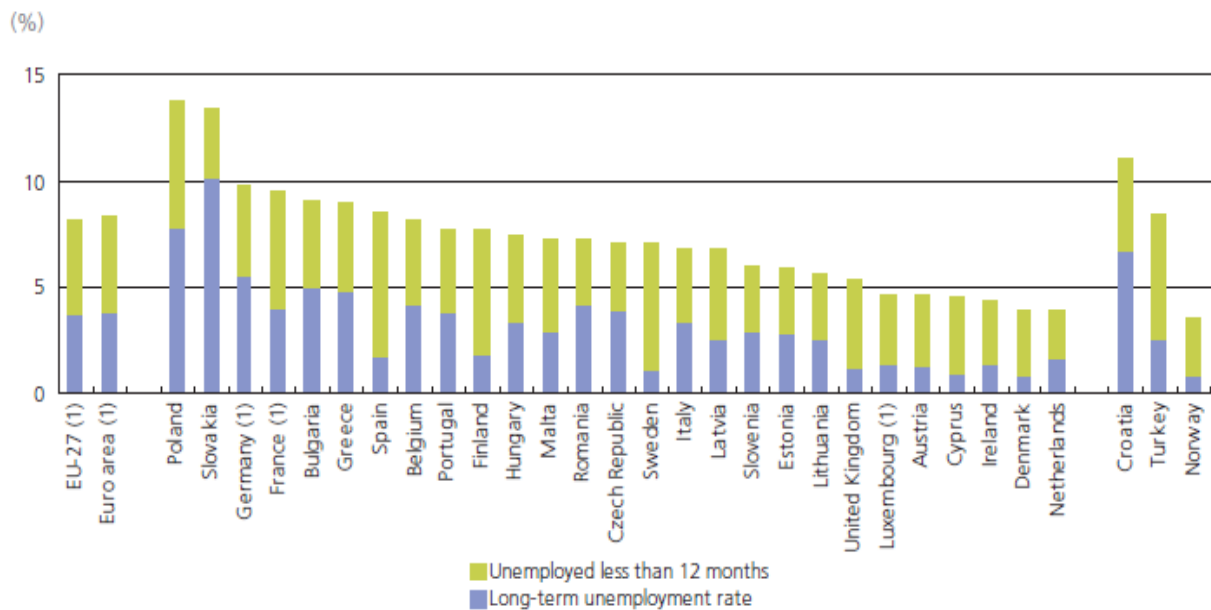
Τρίτον, το να συγκρίνουμε στοιχεία σχετικά με τη φτώχεια, όπως παραπάνω, ίσως να μην είναι και τόσο σημαντικό όσο, θα ήταν αν συγκρίναμε τη χρονική διάρκεια που το άτομο βρίσκεται στα επίπεδα φτώχειας και τις ευκαιρίες-δυνατότητες που έχει να βελτιώσει τη θέση του αυτή. Η μετάβαση από την ανεργία στην εργασία είναι πολύ σημαντικός παράγοντας αποφυγής της φτώχειας.

²⁶ Φτωχός, για την Eurostat, θεωρείται κάποιος όταν το εισόδημά του βρίσκεται κάτω από το 60% του μέσου εθνικού εισοδήματος της χώρας στην οποία διαμένει.

Όσο αφορά στη μακροχρόνια ανεργία, η Βρετανία έχει να παρουσιάσει πολύ καλύτερα αποτελέσματα από άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Μόνο το 20% των Βρετανών που αναζητούν δουλειά παραμένει άνεργο για παραπάνω από ένα χρόνο σε σχέση με το 50% των Γερμανών και το 40% των Γάλλων.

Ωστόσο, αν οι επιδόσεις της Βρετανίας συγκριθούν με αυτές των Σκανδιναβικών χωρών, τότε τα αποτελέσματα δεν δείχνουν να την ευνοούν, αν και, ομολογουμένως, δεν απέχουν πολύ (πίνακας 15).

Χρόνος παραμονής στην Ανεργία, 2006

Πίνακας 15

Πηγή: Eurostat

Από την άλλη, θα ήταν δυνατό τα άτομα αυτά να καταλήγουν σε χαμηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας και να μετατρέπονται έτσι στους λεγόμενους εργαζόμενους-φτωχούς. Οι στατιστικές, εντούτοις δεν αποδεικνύουν πως κάτι τέτοιο αποτελεί πρόβλημα στη Βρετανία. Αντιθέτως, ο κίνδυνος φτώχειας για τα άτομα που εργάζονται είναι σημαντικά μικρότερος στη Μεγάλη Βρετανία από ότι στη Γαλλία ή στην Ιταλία, επί παραδείγματι (όχι, όμως, και πάλι από ότι στις Σκανδιναβικές χώρες), όπως φαίνεται καθαρά στον παραπάνω πίνακα.

Που, όμως, οφείλεται η αυξανόμενη ανισότητα στην κατανομή του εισοδήματος;

Η μετάπτωση από μία οικονομία βασισμένη στον κατασκευαστικό τομέα, σε μία οικονομία των υπηρεσιών έχει αυξήσει τη ζήτηση για ειδικευμένο προσωπικό. Με

δεδομένη τη σχέση μεταξύ εισοδημάτων και εκπαιδευτικών προσόντων, η τάση αυτή μπορεί να διέυρυνε την άνιση κατανομή των εισοδημάτων.

Από την άλλη, καθώς η φτώχεια είναι διευρυμένη ανάμεσα στους άνεργους και στα άτομα που λόγω κάποιας αναπηρίας αδυνατούν να εργαστούν, η βελτίωση²⁷ των κινήτρων, προκειμένου να αναζητήσουν εργασία, ίσως επίσης, να έχει προκαλέσει μεγαλύτερη εισοδηματική ανισότητα.

Η παραπάνω προσέγγιση, εντούτοις, δεν αποτελεί μονόδρομο.

Αν εξετάσουμε, για παράδειγμα, την οικονομία της Δανίας, θα διαπιστώσουμε πως από το 1995 μέχρι και το 2005 αναπτύχθηκε με ρυθμό 2.1% κατά μέσο όρο, εν συγκρίσει με την Βρετανική, η οποία αναπτύχθηκε με 2.8%. Ωστόσο, το ποσοστό ανεργίας της Δανίας μειώθηκε στα ίδια περίπου επίπεδα με αυτό της Βρετανίας. Επιπλέον, το κατά κεφαλήν εισόδημα της Δανίας είναι ελαφρώς υψηλότερο από το αντίστοιχο της Βρετανίας, παρά την πολύ πιο ισορροπημένη κατανομή των εισοδημάτων. Ο συντελεστής Gini²⁸ της Δανίας (20) είναι ο χαμηλότερος μεταξύ όλων των χωρών του Ο.Ο.Σ.Α²⁹.

Το μοντέλο ευελιξίας με ασφάλεια (flexicurity) της Δανίας έχει αποτελέσει σημείο αναφοράς για πολλές μεταρρυθμίσεις-αναδιαρθρώσεις στην αγορά εργασίας της Ε.Ε. Ακόμη και τα προγράμματα Νέας Συμφωνίας (New Deal), που εκτόνησε και εφάρμοσε η Βρετανία, έχουν βασιστεί σε αυτό. Το βασικό του μειονέκτημα είναι η σημαντική επιβάρυνση του δημοσίου. Η Δανία δαπανά γύρω στο 4.5% του Α.Ε.Π. της σε προγράμματα για την ενίσχυση της αγοράς εργασίας, ενώ η Βρετανία, μόνο το 1%³⁰.

Η Βρετανική οικονομία κατάφερε να υπερισχύσει έναντι όλων των κύριων βιομηχανικών χωρών από το 1995 μέχρι και το 2007 όσο αφορά την αύξηση του κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να καταστεί η Βρετανία ως μία χώρα με ένα από τα υψηλότερα κατά κεφαλήν εισοδήματα στην Ε.Ε. Η αξιοσημείωτη αυτή επίδοση σχετίζεται, όπως προαναφέραμε, με τις δομικές μεταρρυθμίσεις που ανελήφθησαν από το 1979 και έπειτα, με την δημοσιονομική πολιτική που ακολουθήθηκε και τέλος, με τη ραγδαία ανάπτυξη της αγοράς κατοικίας, η οποία έδωσε τη δυνατότητα στα νοικοκυριά να αυξήσουν τα επίπεδα δανεισμού τους.

²⁷ Βελτίωση των κινήτρων, μεταξύ άλλων, μπορεί να σημαίνει και μείωση του επιδόματος ανεργίας.

²⁸ Ο συντελεστής Gini είναι συντελεστής μέτρησης της ανισότητας κατανομής του εισοδήματος σε μία χώρα.

²⁹ <http://stats.oecd.org/WBOS/index.aspx>

³⁰ Raymond Van der Putten, *The Danish Model*, EcoWeek 2005-26, BNP Paribas, Economic Research Department.

8. Μπορεί το Μέλλον να είναι ευέλικτο και ασφαλές;

Το μοντέλο ευελιξίας με ασφάλεια (flexicurity) της Δανίας αξίζει ιδιαίτερης προσοχής. Περιγράφει ένα σύστημα-μοντέλο το οποίο συνδυάζει χαλαρή προστασία της εργασίας, υψηλά ποσοστά αντικατάστασης μισθολογικών αμοιβών, σε περίπτωση που ο εργαζόμενος βρεθεί χωρίς εργασία και, παράλληλα, την υποχρέωση του ανέργου να συμμετέχει σε προγράμματα επανεκπαίδευσής του. Ο βασικός κορμός του συστήματος αυτού υπάρχει από το 1994 και έχει τροποποιηθεί έκτοτε αρκετές φορές.

Επιπρόσθετο χαρακτηριστικό του αποτελούν οι ειδικές άδειες (μέχρι και ένα χρόνο περίπου) για εκπαιδευτικούς ή γονικής διευκόλυνσης σκοπούς με διατήρηση της θέσης εργασίας και μισθολογικών αποδοχών της τάξης του 60% του μισθού, συνήθως σε περίπτωση ανεργίας. Δικαίωμα συμμετοχής στα προγράμματα αυτά έχουν όσοι είναι τουλάχιστο 25 ετών και έχουν αρκετά χρόνια εργασιακής εμπειρίας³¹. Στις σχετικές διεθνείς συζητήσεις για το μοντέλο ευελιξίας με ασφάλεια (flexicurity) το στοιχείο αυτό συχνά απουσιάζει, ίσως διότι σε αντίθεση με την πιο χαλαρή προστασία της εργασίας είναι δαπανηρό και δεν συνάδει με το κυρίαρχο παράδειγμα. Εντούτοις, κατέχει κεντρικό ρόλο, καθώς πολύ άνεργοι καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας που έχουν προσωρινά μείνει κενές έπειτα από την αποχώρηση αυτών που έχουν πάρει ειδική άδεια.

Βεβαίως, το παραπάνω σύστημα παρουσιάζει και αδυναμίες, όπως, άλλωστε, κάθε κοινωνικο-οικονομική κατασκευή.

Η κυριότερη, ίσως, κριτική που δέχεται το Σκανδιναβικό μοντέλο είναι τα υψηλά ποσοστά απασχόλησης στον δημόσιο τομέα και τα κόστη που αυτά συνεπάγονται. Είναι γνωστό πως οι μεγάλες δαπάνες του δημοσίου τομέα σε συνδυασμό με τους φόρους αποτελούν κόκκινο πανί για τους φιλελεύθερους, αλλά τα υψηλά ποσοστά απασχόλησης στον Σκανδιναβικό δημόσιο τομέα, συγκεκριμένα, εκλαμβάνονται ως κραυγαλέο παράδειγμα αναποτελεσματικότητας.

Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (2006), ο Σουηδικός δημόσιος τομέας παρουσιαζόταν μόνο κατά το ήμισυ αποτελεσματικός σε σχέση με

³¹ Uwe Becker, *The Scandinavian Model: Still an example for Europe?*, Ipg 4, 2007

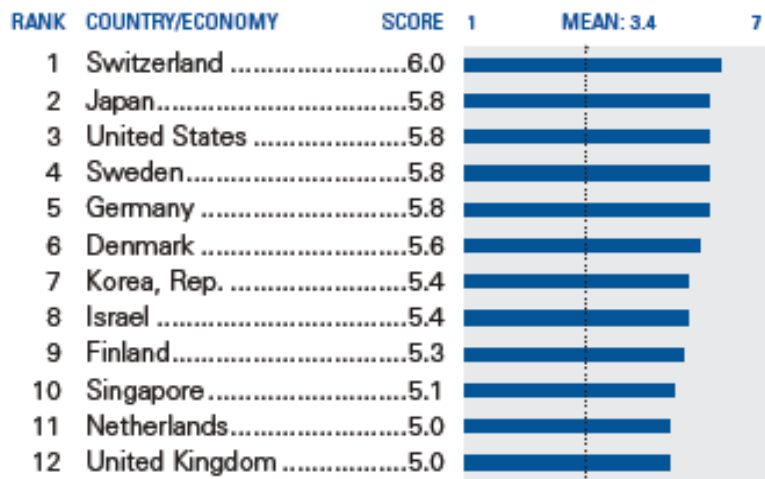
αυτόν των Η.Π.Α.³². Αν υποθέσουμε πως τα παραπάνω ισχύουν, τότε, εύλογα, κάποιος θα αναρωτιόταν αν η απασχόληση στον δημόσιο τομέα δικαιολογείται μονάχα για το καλό της απασχόλησης (δηλαδή απασχόληση για την απασχόληση), με την προϋπόθεση, βεβαίως, πως ο τομέας της αγοράς είναι σε θέση να επωμίζεται το οικονομικό βάρος. Οφείλουμε, εντούτοις, να έχουμε υπόψη πως δεν υπάρχει ανεργία χωρίς κόστος και πως ο Σκανδιναβικός δημόσιος τομέας, παράλληλα, εξασφαλίζει στους λιγότερο ικανούς-καταρτισμένους ένα αξιοπρεπές εισόδημα. Η αποτελεσματικότητα αποτελεί απαραίτητο οικονομικό κριτήριο, αλλά δεν μπορεί να είναι το μόνο.

Όπως προαναφέρθηκε, το ακριβό κράτος πρόνοιας μπορεί να στηριχθεί μόνο εάν συνυπάρχει με την υψηλή παραγωγικότητα στον τομέα της αγοράς. Η αποδοχή της αναγκαίας αυτής συνύπαρξης οδήγησε τις Σκανδιναβικές χώρες (τη Δανία και την Σουηδία κυρίως) να επενδύσουν σοβαρά στον τομέα της έρευνας και της ανάπτυξης (R&D). Ως αποτέλεσμα αυτών των προσπαθειών, η θέση που καταλαμβάνουν στον σχετικό πίνακα R&D (πίνακας 16) στην παγκόσμια έκθεση ανταγωνιστικότητας 2008-09 είναι αξιοζήλευτη. Η Σουηδία κατατάσσεται στην 4^η θέση, καταγράφοντας, όμως, το ίδιο ακριβώς σκορ (5.8) με τις Η.Π.Α., και η Δανία, παρά το μικρότερο μέγεθος των εταιριών της, κατατάσσεται 6^η με σκορ (5.6), ανεπαίσθητα πιο πίσω από τους υπόλοιπους. Η Μεγάλη Βρετανία βρίσκεται έξι θέσεις πίσω από τη Δανία. Εντυπωσιακά είναι και τα ποσά που επενδύονται, ειδικά, στον κατασκευαστικό τομέα, όπως φαίνεται στον πίνακα 17. Στον συγκεκριμένο πίνακα, που παρουσιάζει στοιχεία του 2003, η Σουηδία καταλαμβάνει την πρώτη θέση, έχοντας επενδύσει το διπλάσιο ποσοστό σε σχέση με την Μεγάλη Βρετανία, ενώ η Δανία ισοβαθμεί με τις Η.Π.Α.

Δαπάνες Εταιριών σε R&D 2008-09

(1 = δεν επενδύουν καθόλου, 7 = επενδύουν πολύ σε σχέση με άλλες χώρες)

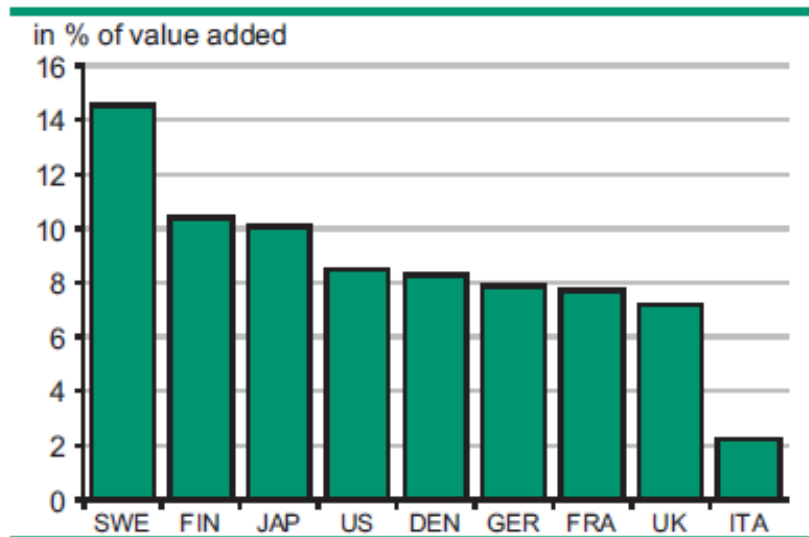
³² The Economist, 9.9.2006, p. 27.

Πίνακας: 16

Πηγή: Global competitiveness report

Ποσοστό R&D στον κατασκευαστικό τομέα (2003)

Πίνακας 17

Πηγή: Ο.Ο.Σ.Α.

Οι δείκτες αυτοί, ασχέτως της βαρύτητας της οποίας μπορεί να έχουν, αν μη τι άλλο, αποδεικνύουν τις προσπάθειες που κατέβαλλαν και συνεχίζουν να καταβάλλουν οι Σκανδιναβικές χώρες, προκειμένου να επιτύχουν την ανάπτυξη-βελτίωση της παραγωγικότητάς τους, μέσω της καινοτομίας. Άλλωστε, πέρα από τους δείκτες, υπάρχουν και τα συγκεκριμένα παραδείγματα που επιμαρτυρούν τα παραπάνω. Η Nokia στη Φινλανδία (μια χώρα γνωστή κάποτε μόνο για την επεξεργασία ξύλου), η Ericsson και η Saab στη Σουηδία, το περίφημο σκανδιναβικό design κ.α.

9. Η περίπτωση της Ελλάδας

Ποιο μοντέλο από τα δύο (Αγγλοσαξωνικό – Σκανδιναβικό) ταιριάζει στην Ελληνική κοινωνία; Η απάντηση είναι κανένα από τα δύο και, ταυτόχρονα, και τα δύο μαζί.

Το ερώτημα, ίσως, θα έπρεπε να τεθεί ως εξής: Ποιο μοντέλο θα ήθελε η Ελλάδα;

Τα κοινωνικά συστήματα-μοντέλα αποτελούν προϊόντα πολιτικών επιλογών, κοινωνικών διεργασιών και μιας συνεχούς πάλης ανάμεσα στο παλαιό με το νέο. Δεν επιλέγονται από μια ποικιλία υπαρχόντων. Διαμορφώνονται, σταδιακά, επίπονα και με κόστος, πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό.

Λέγεται συχνά πως η Ελλάδα διαθέτει έναν ιδιαίτερα διογκωμένο δημόσιο τομέα, ο οποίος αποτελεί τροχοπέδη στην οποιαδήποτε προσπάθεια σοβαρής ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού της χώρας. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε παραπάνω οι Σκανδιναβικές χώρες διαθέτουν επίσης έναν μεγάλο δημόσιο τομέα, χωρίς εντούτοις να δυσχεραίνει τη δική τους ανάπτυξη, αλλά αντιθέτως, να την ενισχύει και να την στηρίζει ποικιλοτρόπως, όπως διαφάνηκε από τα στοιχεία.

Παράλληλα, είδαμε πως και η Μεγάλη Βρετανία (κυρίαρχο σημείο αναφοράς του Αγγλοσαξωνικού μοντέλου στην παρούσα μελέτη), από την περίοδο Blair και έπειτα, ενίσχυσε τον δημόσιο τομέα της και τις δαπάνες του, χωρίς να ανακόψει την αναπτυξιακή της πορεία και τον περαιτέρω εκσυγχρονισμό των οικονομικό-κοινωνικών της δομών, τουναντίον μάλιστα. Συνεπώς, το ζήτημα δεν είναι τόσο το μέγεθος του δημόσιου τομέα, όσο η ποιότητά του.

Στον ελληνικό δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα απαντώνται συνθήκες και φαινόμενα που θυμίζουν εκείνα των χωρών του υπαρκτού σοσιαλισμού.

Καταρχάς, οι παρεχόμενες από το κράτος θέσεις εργασίας λογίζονται ως στοιχείο ενίσχυσης της απασχόλησης. Επιπρόσθετα, το ατομικό εισόδημα των εργαζομένων, τόσο στον δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα, είναι αποδεκτό πως πρέπει να ενισχύεται από τον κρατικό προϋπολογισμό. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις του δημοσίου τομέα θεωρούν πως το δημόσιο συμφέρον συμπίπτει με το συμφέρον των εργαζομένων στις δημόσιες επιχειρήσεις.

Την ίδια στιγμή, η αγορά εργασίας στον ιδιωτικό τομέα λειτουργεί υπό συνθήκες πρωτόγονου καπιταλισμού με θύματα τους νέους, τις γυναίκες, τους μετανάστες.

Η υπέρμετρη προστασία από τη μία (δημόσιος τομέας), και η ακραία απουσία κοινωνικής προστασίας (ιδιωτικός τομέας), από την άλλη, δημιουργεί έλλειμμα ισότητας και δικαιοσύνης και δυσχεραίνει υπερβολικά τη δημιουργία κλίματος **εμπιστοσύνης** μεταξύ του πολίτη και του κράτους.

Στην Ελλάδα (όπως και στις υπόλοιπες, εν πολλοίς, χώρες της Νότιας Ευρώπης) οι πολίτες δεν **εμπιστεύονται** το κράτος, διαμορφώνοντας μια σχέση μεταξύ των κοινωνικών εταίρων (και μεταξύ τους επίσης) και του κράτους η οποία απέχει πολύ από το να χαρακτηριστεί “σχέση εμπιστοσύνης”, καθιστώντας έτσι εξαιρετικά δύσκολη (αν όχι αδύνατη) την αυτόματη εφαρμογή στην Ελλάδα ενός μοντέλου που θα προσιδιάζει εξ’ ολοκλήρου σ’ αυτό της Δανίας ή οποιασδήποτε άλλης Σκανδιναβικής χώρας. Για παράδειγμα, στη φιλελεύθερη οικονομικά - για πολλούς στην Ελλάδα - Δανία, το 80% των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα και το 100% των εργαζομένων στο δημόσιο τομέα ανήκουν σε κάποια ομοσπονδία εργαζομένων³³. Στο εσωτερικό των οργανώσεων των εργαζομένων, αλλά και σε αυτό των εργοδοτών δεν υπάρχουν, εντούτοις, αντιπαλότητες και ανταγωνισμός. Αμφότεροι, δημόσιος και ιδιωτικός τομέας, εξαιτίας οργανωτικών επικαλύψεων, εντάσσονται στο ίδιο σύστημα συλλογικής διαπραγμάτευσης.

Η διεξαγωγή γόνιμου κοινωνικού διαλόγου διευκολύνεται από την ύπαρξη κατάλληλου θεσμικού πλαισίου. Το θεσμικό αυτό πλαίσιο δεν αποτελεί, βεβαίως, προϊόν μιας ή πολλών, απλώς, πολιτικών αποφάσεων, αλλά βασίζεται, κυρίως, στην υπεύθυνη και κοινωνικά αποδεκτή, στάση των πολιτών έναντι ενός ευνομούμενου κράτους. Η στάση αυτή, χαρακτηριστικό γνώρισμα των Σκανδιναβικών χωρών, διαθέτει ως ισχυρότατο συνεκτικό υλικό την **εμπιστοσύνη** ανάμεσα στο κράτος και τους πολίτες, καθιστώντας δυνατή την εφαρμογή του μοντέλου της ευελιξίας με ασφάλεια στην αγορά εργασίας.

Αντιθέτως, στη Νότια Ευρώπη η συμπεριφορά των πολιτών έναντι της πολιτείας είναι λιγότερο υπεύθυνη σε σύγκριση με τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης. Η εισφοροδιαφυγή καλά κρατεί και η παραοικονομία συνεχίζει να ανθεί. Η σχέση των κοινωνικών εταίρων δεν είναι συνεργατική. Δεν υπήρξε και δεν υπάρχει εμπιστοσύνη στους θεσμούς, στις δυνατότητες εφαρμογής και στην ικανότητα παρέμβασής τους, ενώ δεν λείπει ενίοτε και η εκμετάλλευσή τους.

³³ Andersen, S.K., M. Mailand, “*The Danish Flexicurity model: the role of the collective bargaining system*”, FAOS, 2005.

Επιπλέον, το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων στην ελληνική οικονομία είναι πολύ υψηλό και αυτό σημαίνει ουσιαστικά χαμηλό ποσοστό εργαζομένων με σχέση εξαρτημένης εργασίας. Στον δημόσιο τομέα επικρατεί καθεστώς μονιμότητας και ακινησίας. Συνεπώς, δεν υπάρχει η κρίσιμη εκείνη μάζα εργαζομένων πάνω στην οποία θα μπορούσαν να έχουν επίδραση οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης (ALMP), όπως τα προγράμματα δια βίου μάθησης, συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, δηλαδή, τα χαρακτηριστικά εκείνα (ευελιξία και ασφάλεια) του μοντέλου οργάνωσης της αγοράς εργασίας της Δανίας.

Το οξύμωρο στην περίπτωση της Ελλάδος, εντούτοις, είναι πως οι κοινωνικές της δαπάνες, ως ποσοστό του Α.Ε.Π. στο σύνολο των κοινωνικών δαπανών, ξεπερνούν ακόμη και μερικές βορειοευρωπαϊκές χώρες, παρόλο που οι παρεχόμενες υπηρεσίες είναι κατώτερες και σε ποσότητα και σε ποιότητα. Ορατή συνέπεια του ανεπαρκούς αυτού αποτελέσματος των κοινωνικών δαπανών είναι το γεγονός ότι παρά τη “δωρεάν” παιδεία και την “δωρεάν” υγεία, οι ιδιωτικές δαπάνες και στους δύο αυτούς τομείς είναι από τις υψηλότερες στην Ευρώπη.

Συνεπώς, η Ελλάδα, πριν αποφασίσει πιο οικονομικο-κοινωνικό μοντέλο προσιδιάζει στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, πρέπει, προηγουμένως και παράλληλα να χτίσει (ποτέ δεν είχε από συστάσεως του σύγχρονου ελληνικού κράτους) **σχέσεις εμπιστοσύνης** ανάμεσα στους πολίτες και τους θεσμούς, τους εργαζόμενους και τους εργοδότες, τους διοικούντες και τους διοικούμενους.

10. Συμπεράσματα

Παρά τα σαφή αναπτυξιακά αποτελέσματα, το Αγγλοσαξωνικό μοντέλο δεν φαίνεται να βρίσκει μεγάλη αποδοχή στην Ευρώπη (ιδιαίτερω στην παλαιά). Η αιτία έγκειται στο ότι η Μεγάλη Βρετανία ακόμη υστερεί σε άλλους τομείς και συγκεκριμένα στις προνοιακές δημόσιες υπηρεσίες και στην καταπολέμηση της φτώχειας. Οι δημόσιες μεταφορές και οι υπηρεσίες υγείας υπολείπονται σε ποιότητα(παρά την πρόοδο της περιόδου Blair) αυτές των Σκανδιναβικών χωρών και των χωρών της ηπειρωτικής Ευρώπης.

Παράλληλα, το επίπεδα φτώχειας παραμένουν υψηλότερα. Ωστόσο, χάρη στα προγράμματα (New Deal) η Βρετανία βελτίωσε τη θέση της σε σχέση με τους Ευρωπαίους εταίρους της, αλλά και με τις Η.Π.Α.

Θα μπορέσει, εντούτοις, να συνεχίσει να καταγράφει τους ίδιους εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης στα προσεχή χρόνια;

Η οικονομική πραγματικότητα έχει πλέον αλλάξει και θα αποτελέσει μεγάλη πρόκληση για το Αγγλοσαξωνικό μοντέλο να αποδείξει τη δυνατότητά του να συνεχίσει να παράγει εξίσου εντυπωσιακά αποτελέσματα σε ένα λιγότερο ευνοϊκό περιβάλλον. Το αγγλοσαξωνικό μοντέλο, ωστόσο, μπορεί να αποτελέσει πηγή έμπνευσης, καθώς έχει επιτύχει να συνδυάσει τις μεταρρυθμίσεις στην οικονομία με την ενίσχυση της εργασίας και του εισοδήματος.

Από την άλλη το Σκανδιναβικό μοντέλο, όσο και αν φαντάζει ουμανιστικό και καλά οργανωμένο στην ολότητά του, δεν πρέπει να λησμονούμε πως είναι απότοκο μιας μακράς ιστορικής διεργασίας. Όταν οι Δανοί κοινωνικοί εταίροι κατέληγαν στην πρώτη τους συμφωνία το 1899, δεν είχαν κατά νου κάποιο συγκεκριμένο κοινωνικό μοντέλο. Το συνδιαμόρφωσαν στην πορεία.

Συνεπώς, στοιχεία του μοντέλου αυτού είναι δύσκολο να εφαρμοστούν απομονωμένα. Οι Σκανδιναβικές χώρες είναι σχετικά μικρές, και παρά το μεταναστευτικό ρεύμα προς αυτές τα τελευταία χρόνια, παραμένουν σχετικά ομοιογενείς πληθυσμιακά. Αυτό από μόνο του αποτελεί ένα στοιχείο που εξηγεί την εύρυθμη λειτουργία του μοντέλου.

Στο πεδίο της αγοράς εργασίας, ωστόσο, οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης των Σκανδιναβών θα μπορούσαν να αποτελέσουν παράδειγμα προς μίμηση για τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης, γιατί όχι και της Αμερικής.

Η ισχύς, ωστόσο, του Σκανδιναβικού οικονομικο-κοινωνικού συστήματος βρίσκεται στην προσαρμοστικότητά του στις διαφορετικές ενίοτε συνθήκες, κάτι που επιτυγχάνεται μέσω των διαπραγματεύσεων μεταξύ των κοινωνικών εταίρων. Το “κλειδί” που συνδέει την ευελιξία και την ασφάλεια στο σύστημα είναι η εμπιστοσύνη. Όσο οι άνθρωποι θα μπορούν να εμπιστεύονται την αλλαγή, τότε, στο μέλλον, θα είναι πρόθυμοι και ικανοί να εργαστούν με πιο ευέλικτους όρους.

Το εργασιοκεντρικό κοινωνικό τους κράτος στηρίζεται μέσα από κοινωνικά επιδόματα και μια φορολογική πολιτική η οποία βασίζεται στην αρχή της ισότητας των συνθηκών. Για το Σκανδιναβικό κοινωνικό κράτος αυτή η ισότητα των συνθηκών είναι

εξόχως σπουδαιότερη από την ισότητα των ευκαιριών όπως προβάλλεται από τους οικονομικά φιλελεύθερους.

Ωστόσο, δεν πρέπει να διαλανθάνει της προσοχής μας, ότι μία υψηλής παραγωγικότητας και υψηλών μισθολογικών απολαβών στρατηγική μπορεί να λειτουργήσει μόνο με την ύπαρξη ικανών εργαζομένων για να καλυφθούν οι νέες θέσεις που θα δημιουργηθούν. Ο κάθε άνθρωπος πρέπει να αποκτήσει στέρεες εκπαιδευτικές βάσεις. Η γενιά που εισέρχεται τώρα στην παραγωγή θα πρέπει να είναι προετοιμασμένη να αλλάξει εργασία αρκετές φορές κατά τη διάρκεια του εργασιακού της βίου, κάτι που σημαίνει πως μέρος της εκπαίδευσής της θα χρειαστεί να επικεντρωθεί στο “να μάθει πώς να μαθαίνει” καθ’ όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής της πορείας. Οι εργαζόμενοι θα πρέπει να αποκτήσουν και αργότερα να επανακτήσουν δεξιότητες μέσα από τη συνεχιζόμενη εκπαίδευσή τους. Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης θα παίξουν καθοριστικό ρόλο στην μετατροπή ξεπερασμένων, από τα πράγματα, προσόντων σε απασχολήσιμες δεξιότητες.

Συνεπώς, η πρόκληση είναι διπλή: να μελετήσουμε ολόκληρο το φάσμα των πολιτικών που εφαρμόστηκαν τα τελευταία 30 χρόνια, ώστε να διαπιστώσουμε που ακριβώς και σε ποιο βαθμό μπορεί να συνέβαλε η κάθε μία στην απομείωση της δυνατότητας των οικονομιών και της θέλησης των κοινωνιών να προσαρμόζονται, και έπειτα, να σκεφτούμε πως θα απομακρύνουμε αυτά τα αντικίνητρα χωρίς, όμως, να βλάψουμε τον βαθμό κοινωνικής προστασίας που κάθε κοινωνία επιθυμεί να παρέχει.

Αυτό είναι ένα ιδιαίτερα δύσκολο έργο, αλλά όχι ακατόρθωτο. Οι περιορισμοί που σταδιακά θέτουν οι επιλεγμένες πολιτικές στην δυνατότητα και τη θέληση για προσαρμογή και καινοτομία δεν είχαν προβλεφθεί, όταν πολλές από αυτές είχαν αρχικά συλληφθεί και εφαρμοσθεί.

Τώρα (ιδιαίτερος εν τω μέσω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης) που το πρόβλημα αναγνωρίζεται σε όλη τη σημασία και την έκτασή του, μπορεί να αποδειχθεί εφικτό, μέσα από προσεκτικότερο σχεδιασμό πολιτικών, να επιτευχθούν και οι κοινωνικοί στόχοι που θα τεθούν, και, ταυτόχρονα, να επιδιωχθεί πολύ μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα στην αλλαγή. Πάντοτε, βεβαίως, θα υπάρχει κάποιο αντιστάθμισμα-ανταλλαγή ανάμεσα στα δύο, εντούτοις, η λεπτομερής σχεδίαση και εφαρμογή των πολιτικών μπορεί να περιορίσει αισθητά το αντιστάθμισμα αυτό.

Οι διαρθρωτικές πολιτικές πρέπει να λειτουργήσουν από κοινού με την μακροοικονομική πολιτική στη χάραξη οποιασδήποτε αποτελεσματικής στρατηγικής

για την ενίσχυση της ανάπτυξης και των θέσεων εργασίας. Οι διαρθρωτικές αλλαγές θα αποδώσουν καρπούς σε ένα σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον, στο οποίο οι συμμετέχοντες στον ιδιωτικό, αλλά και στον δημόσιο, τομέα θα μπορούν να είναι περισσότερο αισιόδοξοι για τις μεσοπρόθεσμες προοπτικές και κατά συνέπεια περισσότερο πρόθυμοι να προσαρμοστούν στις μεταβαλλόμενες συνθήκες.

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, ο κίνδυνος της μετατροπής της προσωρινής αύξησης της ανεργίας σε μόνιμη ελαχιστοποιείται. Άλλωστε, η μακροοικονομική πολιτική έχει περισσότερες πιθανότητες να πετύχει στη στήριξη του επιθυμητού επιπέδου ζήτησης, εάν οι διαρθρωτικές συνθήκες και πολιτικές εμποδίζουν τις ακαμψίες και επιτρέπουν τη ροή των πόρων προς πιο αποτελεσματικές κατευθύνσεις-χρήσεις.

Βιβλιογραφία - Αρθρογραφία

- Alesina A., Glaeser, E.** (2004), "*Fighting Poverty in the U.S. and Europe: A World of Difference*", Oxford University Press.
- Andersen, S.K., Mailand, M.** (2005), "*The Danish Flexicurity model: the role of the collective bargaining system*", FAOS.
- Arellano D., Castillo-Vega, A.** (2004), "*Maturation of Public Administration in a Multicultural Environment: Lessons from the Anglo-Saxon, Latin, and Scandinavian Political Traditions*", International Journal of Public Administration, Vol. 27, No.7, pp. 519-528.
- Becker, U.** (2007), "*The Scandinavian Model: Still an example for Europe?*", lpg 4. OECD Economic Surveys, Denmark, 2008
- Christensen, T., Laegreid, P., Wise, L.** (2001), "*Assessing public management reform in Norway, Sweden, and the U.S.A*", International Journal of Political Studies. p.p. 41-70.
- Cornilleau, G.** (2006), "*Welfare in Europe and the United States*", OFCE, N° 2006-19, October.
- Einhorn E., Logue J.** (2004), "*Can the Scandinavian Model Adapt to Globalization?*", Scand Stud 76, no 4.
- Esping-Andersen, Gøsta** (1990), "*The Three Worlds of Welfare Capitalism*". Cambridge: Polity Press.
- Esping, Andersen, Gøsta** (2002), "*Towards the Good Society, Once Again?*", in Gøsta Esping, Andersen, Duncan Gallie, Anton Hemerijck and John Myles *Why We Need a New Welfare State*. New York: Oxford University Press.
- Grant. Ch.** (2008), "*Why is Britain Eurosceptic?*", Centre For European Reform, Essay, 19 December.
- Osborne, D., Gaebler, T.** (1993), "*Reinventing Government*", Penguin Books, New York.
- Philippe d'Arvisenet and Raymond Van der Putten** (2004), "*Tighten the belts for a soft landing*", Conjoncture, BNP Paribas, August.
- Raymond Van der Putten**, "*The Danish Model*", EcoWeek 2005-26, BNP Paribas, Economic Research Department.

Sapir, André (2005), “*Globalisation and the Reform of European Social Model*”, background document for the presentation at ECOFIN Informal Meeting in Manchester, 9 September.

Nordic Statistical Yearbook (2008), Volume 46.

OECD Economic Surveys (2007), “*Greece*”, Volume 2007/5, May.

OECD Economic Surveys (2007), “*United Kingdom*”, Volume 2007/17, September.

OECD Economic Surveys (2008), “*Denmark*”, Volume 2008/2, February.

CEPA Working Paper (2002-2004), Flexibility, Employment Development and Active Labour Market Policy in Denmark and Sweden in the 1990s, January.

World Economic Forum, “*The Global Competitiveness Report 2008-2009*”, Geneva, Switzerland, 2008.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

<http://ec.europa.eu>

<http://stats.oecd.org/WBOS/index.aspx>

<http://www.statistics.gov.uk/>

<http://www.imf.org/external/>

<http://www.oecd.org>

<http://www.eurofound.europa.eu>